

# ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

---

---

## У НОМЕРІ:

- **ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА КОРУПЦІЮ**

*∨ Щодо закону України про удосконалення механізмів притягнення юридичних осіб до відповідальності за підкуп посадових осіб іноземних держав*

- **КУЛЬТУРА ТА ОСВІТА**

*∨ Грантові програми і донорська підтримка для культурно-освітньої сфери: актуальні проекти*

**№ 1 (287) СІЧЕНЬ 2025**

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА  
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

**№ 1 (287) 2025**

Інформаційно-аналітичний бюлетень  
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу  
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

**Засновники:**

Національна бібліотека України  
імені В. І. Вернадського  
Національна юридична бібліотека

**Головний редактор**

Ю. Половинчак

**Редакційна колегія:**

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,  
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році  
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна  
ознайомитись на сайті

**Центру досліджень соціальних комунікацій**  
**nbuviar.gov.ua**

**ЗМІСТ**

**АКТУАЛЬНА ПОДІЯ**

Президент України підписав Закон України  
щодо народовладдя на рівні місцевого  
самоврядування..... 3  
Президент України підписав Закон України,  
який повертає ОМС право замовляти ремонт  
чи відновлення інфраструктури та житла..... 4

**АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС**

*Чернявська Л.*

Щодо Закону України про вдосконалення  
механізмів притягнення юридичних осіб  
до відповідальності за підкуп посадових осіб  
іноземних держав..... 4

*Бондаренко В.*

Грантові програми і донорська підтримка  
для культурно-освітньої сфери: актуальні  
проекти ..... 14

**ЩОДЕННИК БЛОГЕРА \* ..... 18**



## АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

### Президент України підписав Закон України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування

6 січня 2025 р. Президент України підписав Закон України № 3703 щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування (законопроект № 7283). Закон передбачає, що порядок ініціювання, проведення та застосування механізмів місцевої демократії регулюється органами місцевого самоврядування у статутах громад або окремих рішеннях місцевих рад. Закон набуде чинності 8 січня 2025 р.

«Без сумніву, сьогоднішній день – це великий крок уперед для громадянського суспільства, української державності та демократії. Цей документ – більше, ніж просто зміни в управлінні. Це запрошення для кожного громадянина стати активним учасником змін. Тепер громади отримують реальні важелі впливу на свої місцеві органи влади: місцеві ініціативи, громадські слухання; загальні збори, петиції та консультації, участь у формуванні та розподілі місцевого бюджету, обов’язкове звітування місцевих депутатів і голів перед виборцями. Цей Закон перетворює мешканців із глядачів на творців. Кожен, хто хоче змін, отримує інструменти для дій, новий рівень довіри до людей, їхньої відповідальності та бажання творити майбутнє», – прокоментувала О. Шуляк, народний депутат, голова Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування.

Як повідомлялося, основними новелами законопроекту є:

– встановлюється обов’язковість затвердження статутів територіальних громад (з 1 січня 2027 р.);

– ВПО інтегруються в життя громад, де вони проживають;

– деталізується порядок проведення загальних зборів, громадських слухань, громадського оцінювання, внесення місцевої ініціативи;

– створюються механізми для залучення молоді до вирішення питань місцевого значення;

– надається визначення терміну «житель»;

– надається можливість жителям брати участь у плануванні та розподілі коштів місцевого бюджету;

– визначається порядок участі жителів у публічних консультаціях, консультативно-дорадчих органах при органах та посадових особах місцевого самоврядування;

– деталізується процедура звітування голів громад та депутатів місцевих рад.

Підписаний сьогодні Закон має доповнити чинний з минулого року Закон України № 3590 щодо забезпечення прозорості місцевого самоврядування, який суттєво розширив норми про відкритість місцевих рад і виконавчих органів громад.

Нагадаємо, законопроект № 7283 про народовладдя на рівні місцевого самоврядування Верховна Рада України ухвалила в другому читанні та в цілому 9 травня 2024 р. (*Портал «Децентралізація»* (<https://decentralization.gov.ua/news/19100?page=13>). – 2025. – 6.01).

## Президент України підписав Закон України, який повертає ОМС право замовляти ремонт чи відновлення інфраструктури та житла

6 січня 2025 р. Президент України підписав Закон України № 3599 (законопроект № 10202), про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у галузі будівництва. Закон набуде чинності 8 січня 2025 р.

Як раніше зазначав один з авторів законопроекту, народний депутат України, голова підкомітету з питань адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування Комітету з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування В. Безгін, Закон України повертає органам місцевого самоврядування повноцінне право на замовлення ремонту чи комплексного відновлення об'єктів соціальної та виробничої інфраструктури, а також житлових будинків.

За його словами, Закон також надає можливість делегувати такі функції місцевим державним адміністраціям, військово-цивільним адміністраціям, а також комунальним підприємствам відповідного спрямування (наприклад, водоканалу у сфері водопостачання чи каналізації тощо).

Народний депутат зазначає, що Закон має зменшити ризики відмов щодо проєктів відновлення об'єктів інфраструктури з боку ДІАМ чи навіть візитів правоохоронних органів до місцевого самоврядування, коли мова йде про ремонт гуртожитків чи лікарень, зруйнованих через агресію Російської Федерації.

Нагадаємо, в цілому законопроект № 10202 Верховна Рада України ухвалила 23 лютого 2024 р. (*Портал «Децентралізація»* (<https://decentralization.gov.ua/news/19101?page=576>). – 2025. – 6.01).

## АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Л. Чернявська, наук. співроб., НЮБ НБУВ

### Щодо Закону України про вдосконалення механізмів притягнення юридичних осіб до відповідальності за підкуп посадових осіб іноземних держав

Наприкінці минулого року набув чинності Закон України № 4111-IX щодо вдосконалення механізмів притягнення юридичних осіб до відповідальності за підкуп посадових осіб іноземних держав від 4 грудня 2024 р. (набуття чинності – 26 грудня 2024 р.). Закон вносить зміни до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів і покликаний вдосконалити механізми притягнення юридичних осіб до відповідальності за корупційні злочини – такі, як підкуп іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях. За словами народного депутата від «Голосу» Я. Железняка цей Закон має узгоди-

ти з міжнародними стандартами відповідальності юридичних осіб за корупцію і є одним із документів, з ухваленням яких Верховна Рада України виконала всі зобов'язання перед Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД) – це важливо для подальшого членства України в організації.

Документ вводить у Кримінальний процесуальний кодекс України поняття «тимчасове обмеження діяльності юридичної особи», тобто заборону на певний вид діяльності. Це захід забезпечення кримінального провадження. Його застосовуватимуть, якщо матимуть «достатні підстави вважати», що в інтересах юрособи вчиняють «дії,

які перешкоджають кримінальному провадженню». Ідеться про заборону участі в публічних закупівлях, приватизації майна, продовження договору оренди, користування ліцензією, рекламування своїх продуктів та послуг тощо.

Водночас українські експерти застерігають від ймовірності зловживання цією підставою з боку слідчих та прокурорів. Так, Громадський рух бізнесу «Маніфест-42» виступав проти ухвалення Закону, який, за оцінкою руху, «надає право працівникам правоохоронних органів для забезпечення кримінального провадження на власний розсуд ініціювати “обмеження діяльності” будь-якого бізнесу». На думку представників організації, критикована норма Закону порушує ст. 42 Конституції України, яка гарантує громадянам право на дозволена законом підприємницьку діяльність і вони обіцяють ініціювати відповідне подання до Конституційного Суду України.

В Українському союзі промисловців та підприємців (УСПП) також вважають, що Закон України № 4111-IX зашкодить малому бізнесу і дозволить обмежувати діяльність компаній, вину яких не доведено. Члени УСПП побоюються негативного впливу на економіку.

Водночас, як зазначає керуючий партнер АО «Овчаров та Партнери» Д. Овчаров, подібні закони є доволі поширеною практикою в державах Європейського Союзу та США. Наприклад, у Франції діє Закон Sapin II 2016 р., спрямований на створення механізмів попередження та виявлення корупційних правопорушень, притягнення компаній до відповідальності шляхом покладення значних штрафних санкцій, запровадження діяльності Агентства з протидії корупції (AFA), яке стежить за дотриманням цього Закону.

Німеччина пішла схожим шляхом значних фінансових санкцій до порушників. Також спійманим на гарячому фірмам забороняється брати участь у державних тендерах та інших державних програмах. Це обмеження застосовується через внесення до реєстру недобросовісних підприємств.

Зі свого боку Велика Британія має Закон про хабарництво (UK Bribery Act, 2010), який

є одним з найсуворіших законів у світі щодо боротьби із хабарництвом і корупцією. Він передбачає великі штрафи для компаній, до 10 років позбавлення волі для фізичних осіб і заборони юрособам брати участь у державних контрактах.

Усі ці закони мають схожу мету – створити прозоріші бізнес-практики та забезпечити відповідальність юридичних осіб за корупційні злочини.

Утім, попри поширеність відповідної практики у світі, експерти все ж висловлюють побоювання щодо українського аналога насамперед через ризик зловживань. Серед проблемних аспектів ухваленого документа, Д. Овчаров називає такі:

### **1. Недостатня конкретизація норм.**

У ст. 96-3 Кримінального кодексу України зазначено, що заходи можуть застосовуватися до юридичних осіб за суспільно небезпечні дії, вчинені «її уповноваженою особою» в інтересах компанії. Однак немає чіткого визначення, що саме вважати «уповноваженою особою» та які критерії застосовуються для встановлення її дій.

У примітці до цієї статті зазначається, що під уповноваженими особами юридичної особи слід розуміти будь-яких фізичних осіб, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи, договору, інструкцій або інших усних чи письмових дозволів мають право діяти від імені юридичної особи або представляти її інтереси. І якщо підтвердження статусу уповноваженої особи на підставі договору чи установчих документів ще більш-менш зрозуміло, то як визначити уповноважену особу на підставі усних дозволів, залишається загадкою. Крім того, чітко не вказано, хто може наділити фізичну особу представницькими повноваженнями, тим більше в разі усного дозволу чи доручення.

### **2. Накладення заходів без вироку суду.**

Наприклад, обмеження діяльності юридичної особи, передбачені ст. 96-10 ККУ, можуть застосовуватися до винесення судового вироку. Це ставить бізнес у вразливе становище через потенційну тривалість розслідувань. А враховуючи те, що наразі будь-які граничні

строки розслідування з моменту внесення відомостей до ЄРДР (без повідомлення у справі про підозру) скасовані, строк слідства на практиці, а отже, і заходи обмеження діяльності юридичної особи, можуть тривати необґрунтовано довго.

### **3. Невизначеність механізмів перевірки.**

У ст. 96-2 («Випадки застосування спеціальної конфіскації») відсутні чіткі процедури доведення причетності майна до кримінальних дій. Це може призвести до зловживань у процесі конфіскації.

**4. Розмитість формулювань.** Одним з найбільш потенційно небезпечних аспектів нових норм є положення, які стосуються застосування обмежень до юридичної особи, як заходу забезпечення кримінального провадження. Тобто те саме, що для фізичної особи відсторонення від посади, заборона користування спеціальним правом і, звісно, накладення арешту на майно.

Законодавці замість визначення чітких критеріїв, надали слідчому та прокурору можливість самостійно вирішувати, чи «достатньо підстав вважати», що наявні обставини для застосування обмежень. Що більше, при зверненні до слідчого судді з відповідним клопотанням, слідчий/прокурор має лише викласти обставини «про зв'язок юридичної особи із суспільно небезпечним діянням».

Водночас, що таке «зв'язок із діянням», в якій формі він має бути та якого ступеня – ніхто не роз'яснює. Оскільки, наприклад, добросовісний набувач майна третьої чи четвертої черги може добросовісно і не знати, що придбане ним майно отримане внаслідок злочину, однак, «має зв'язок» із суспільно небезпечним діянням і підпадає під можливість застосувань обмежень. Проте самі обмеження можуть взагалі зупинити діяльність товариства (заборона розпорядження активами юридичної особи) або суттєво її обмежити (заборона вчинення значних господарських зобов'язань). Тому це може призвести до банкрутства компанії та відповідних наслідків для її працівників.

Навіть більше, відсутність можливості розпоряджатись активами суттєво вплине на право захисту такої особи, оскільки фінансово

компанія не зможе забезпечити участь кваліфікованого захисника. А це вже певною мірою порушення права на захист.

І хоча ззовні мета прийняття законопроекту вбачається правильною, фахівці нагадують, що майже жоден із вжитих заходів держави «в інтересах бізнесу» в кримінально-правовій сфері не привів до декларованої мети та бажаних результатів.

Аналізуючи нові норми, більшість експертів передбачають такі шляхи впливу та їхні наслідки:

**1. Ризик адміністративного тиску.** Розширення категорії службових осіб і встановлення спеціальних заходів до юридичних осіб без необхідності доведення вини конкретної фізичної особи створює широке поле для суб'єктивного трактування законодавства.

Заходи кримінально-правового характеру до юридичної особи можуть застосовуватися без встановлення вини конкретної фізичної особи. Достатньо встановити, що:

– суспільно небезпечне діяння вчинене в інтересах юридичної особи;

– уповноважена особа юридичної особи не забезпечила заходів із запобігання корупції.

Як наслідок, такі положення можуть бути інтерпретовані довільно, що дає можливість для звинувачень без конкретних доказів. Наприклад, компанія може бути звинувачена в непрямій причетності до корупційного правопорушення на підставі дій її контрагента.

Також ст. 483-6 запропонованих змін до КПК України, передбачає, що клопотання про застосування обмежень може бути розглянуто без участі представника юридичної особи, якщо є загроза «втрати» доказів або зміни установчих документів.

А такий ризик, як знають бізнес та адвокати, що його захищають, завжди допускається та приймається судом до уваги.

Це створює можливість для правоохоронців ухвалювати рішення без належного захисту інтересів компанії. Такі дії можуть використовуватись для блокування роботи підприємства на час розслідування або ж створення умов для усунення конкурентів.

**2. Втрата ділової репутації.** Навіть тимчасове обмеження діяльності компанії, зокрема, заборона участі в публічних закупівлях, може завдати суттєвих репутаційних збитків. Навіть якщо вину юридичної особи не буде доведено, наслідки для її бізнес-репутації можуть бути непоправними.

Надалі подібні компанії не зможуть вийти на міжнародний ринок чи укласти контракти з іноземними компаніями, оскільки закордонні контрагенти завжди звертають увагу на ділову репутацію. Також це знизить довіру іноземних партнерів і може вплинути на кредитні рейтинги компанії, яка працює на глобальному рівні.

**3. Ускладнення міжнародних операцій.** Зважаючи на міжнародний контекст Закону, компанії, які працюють із закордонними партнерами, можуть стикнутися з додатковими перевітками й обмеженнями, навіть якщо їхня діяльність не пов'язана з корупційними діями.

Так, розширення визначення посадових осіб (відповідно до ст. 18 ККУ – посадові особи іноземних держав або міжнародних організацій) і будь-яка взаємодія з іноземними партнерами, зокрема у сфері лобювання або отримання дозволів у закордонних юрисдикціях, може бути кваліфікована як потенційна корупційна діяльність. Це може відлякати іноземних партнерів, які побоюватимуться бути втягнутими в розслідування.

Також спеціальна конфіскація майна (ст. 96-2 ККУ) в разі навіть непрямой причетності до дій, які кваліфікуються як суспільно небезпечні, можуть викликати побоювання партнерів з інших країн, що призведе до відмови від співпраці через ризики конфіскації майна чи затримки платежів, пов'язаних з міжнародними трансакціями, навіть в разі відсутності прямого звинувачення юридичної особи.

Обмеження доступу до міжнародних фінансів, передбачених ст. 96-10-1 ККУ може призвести до того, що українські компанії втратять можливість брати участь у міжнародних грантах, позиках або фінансових програмах. Це ускладнить масштабування бізнесу на закордонні ринки та знизить інвестиційну привабливість таких підприємств.

Також обмеження діяльності компаній, зокрема, в отриманні дозволів чи ліцензій, можуть призвести до зриву виконання міжнародних контрактів. Контрагенти з інших країн можуть розірвати угоди через неможливість своєчасного виконання зобов'язань.

Ба більше, українські компанії ризикують зіткнутися з судовими позовами в закордонних юрисдикціях за порушення контрактних умов.

**4. Зниження інвестиційної привабливості.** Закон може стати стримувальним фактором для іноземних інвесторів через ризики необґрунтованих обвинувачень і невизначеність процесуальних гарантій. В умовах жорсткої конкуренції за інвестиції такі фактори можуть негативно вплинути на економіку України. Нечіткі формулювання Закону, як-от «наявність підстав вважати», створюють простір для суб'єктивного тлумачення та потенційного зловживання з боку правоохоронних органів. Це збільшує правову невизначеність для інвесторів, які можуть побоюватися, що їхні компанії стануть об'єктами необґрунтованих переслідувань, що вимагає значних витрат на юридичний захист.

Інші країни, особливо ті, які мають прозоріші правові системи та ефективніші механізми захисту бізнесу, стають привабливішими для інвесторів. Норми, які створюють додаткові ризики, можуть спонукати інвесторів перенести капітал до сприятливіших юрисдикцій, оскільки, якщо Закон дозволяє надмірні повноваження слідчим і прокурорам, це підриває довіру до судової системи України, яка вже сприймається іноземними інвесторами як слабка або недостатньо реформована.

Така репутація може вплинути на рейтинг України в міжнародних аналітичних звітах, таких як: Doing Business або Transparency International.

Власне, в ГО Transparency International Ukraine зазначили, що законопроект є важливим та актуальним у контексті зусиль України у сфері протидії корупції. Тому TI Ukraine концептуально підтримує його. Водночас в організації наголошують, що документ як змістовно, так і термінологічно необхідно вдосконалити.



Зокрема:

– Конкретизувати підстави для автономного застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб. Наприклад, чіткіше прописати, що застосовуватимуться такі заходи через відсутність комплаєнс-контролю.

– Розширити підстави для автономного застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб вчиненням діянь, передбачених також і статтями про заволодіння чужим майном службовою особою та службові зловживання (ст. 191 та ст. 364 КК України) та щодо національних посадових осіб.

– Надати можливість застосовувати запроваджені заходи і до правонаступників юридичних осіб. А також усунути колізії та термінологічні неузгодженості в проєктах законів та внести зміни в інші нормативні акти, які є необхідними для реалізації передбачених проєктом закону положень.

– Чітко визначитись, якому колу осіб законодавець планує заборонити участь у закупівлях та коректно описати це коло в частині змін до законодавства про публічні закупівлі. Ця рекомендація стосується і змін до Закону України «Про оборонні закупівлі».

У TI Ukraine переконані, що попри безперечну важливість внесення змін щодо відповідальності юридичних осіб, така пропозиція народних депутатів багато в чому ускладнить вже наявні процедури та внесе невизначеність у застосування таких норм. І відповідно не працюватиме в українських реаліях.

Водночас в Американській торговельній палаті в Україні (АСС) привітали ухвалення Закону, зазначивши, що його прийняття забезпечило виконання Україною взятих на себе зобов'язань з імплементації Рекомендації Ради Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо подальшої боротьби з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях та запровадження ефективного механізму притягнення юридичних осіб до відповідальності, який відповідатиме Конвенції ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях.

В АСС зазначили, що експерти компаній-членів Американської торговельної палати в Україні надавали свої коментарі та пропозиції до положень законопроекту, частина з яких була врахована у фінальній редакції законопроекту. І висловили готовність долучатися до його наступних доопрацювань.

В УСПП найбільше стурбовані розмірами штрафів та тимчасовим обмеженням діяльності компаній, вину яких, по суті, може бути і не доведено. Ці обмеження передбачатимуть заборону участі в публічних закупівлях, державно-приватному партнерстві, діяльності спільних підприємств, рекламуванні свого продукту чи послуг. Також тимчасово обмежуватимуться права залучати та використовувати кошти міжнародників, набувати статус резидента «Дія Сіті», отримувати державну та іншу фінансову підтримку експертної діяльності.

Загалом, формальна імплементація положень, подібних до тих, що прийняті в ОЕСР чи ЄС, без забезпечення в повній мірі прав і свобод у підприємницькій діяльності – можуть лише посилити роль контролюючих органів, – наголошують в УСПП.

Один із засновників Громадського руху «Маніфест-42», власник «ТК-Груп» О. Соколовський, наголосив, що внесення змін до ККУ та КПКУ (Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України) можуть призвести до блокування будь-якого підприємства, як-то кажуть, «у ручному режимі». Серед наслідків ухвалення документа О. Соколовський відзначає втручання в госдіяльність підприємств, скорочення робочих місць, а заборона брати участь у публічних закупівлях під час війни зупинить постачання необхідної амуніції, обладнання.

У свою чергу, в Національній асоціації адвокатів України вважають, що законопроект № 11443 належним чином не обґрунтований у плані існування чи відсутності існування в українському суспільстві проблеми, на вирішення якої він спрямований. В Асоціації звертають увагу на те, що метою Закону є боротьба з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях і встановлення

автономної юридичної відповідальності за це. Однак у додатках до законопроекту ніде не зазначається, наскільки це явище в українських реаліях набуло поширення і чи взагалі властиве воно для сучасного стану справ у нашій державі, щоб його треба було локалізувати за допомогою заходів кримінально-правової репресії. Водночас запропонована юридична конструкція побудована таким чином, що може бути широко застосована до необмеженого кола випадків і суб'єктів господарювання, в тому числі добропорядних, і в підсумку додатково в рази збільшить тиск на бізнес. Відтак, вважають в Асоціації, негативні потенційні ризики цього законопроекту в разі перевищують плюси від його впровадження.

Повертаючись до світової практики: одним з важливих інструментів контролю корупції в міжнародному бізнесі є міжнародний законодавчий контроль діяльності компаній. Законодавчий контроль корупції міжнародних компаній здійснюється відповідно до наступних нормативно-правових актів:

**1. «Закон про корупцію за кордоном» (Foreign Corrupt Practices Act of 1977 – FCPA).** Це федеральний закон Сполучених Штатів Америки, який забороняє громадянам і організаціям США підкуповувати іноземних урядовців з метою отримання вигоди для своїх ділових інтересів.

FCPA застосовується в усьому світі і поширюється виключно на публічні компанії та їхній персонал, включаючи посадових осіб, директорів, співробітників, акціонерів і агентів. Після поправок, внесених у 1998 р., Закон також поширюється на іноземні фірми та осіб, які безпосередньо або через посередників сприяють або здійснюють корупційні платежі на території США.

Положення FCPA про боротьбу з хабарництвом забороняють особі США та певним іноземним емітентам цінних паперів здійснювати платіж іноземній посадовій особі з метою отримання чи збереження бізнесу для будь-якої особи або з будь-якою особою, або для скерування бізнесу до будь-якої особи. З поправкою 1998 р. до FCPA положення також застосовуються до іноземних фірм та осіб, які

здійснюють будь-які дії для сприяння такому корупційному платежу, перебуваючи в США.

Оскільки Закон стосується наміру підкупу, а не суми, вимоги суттєвості не пред'являються. Забороняється пропонувати, як хабар будь-що цінне як в готівковій, так і в безготівковій формі. Це може включати навіть оплату подорожей для іноземних урядовців, якщо це вважається «надмірним».

FCPA також вимагає від компаній, чії цінні папери зареєстровані в США, відповідати положенням бухгалтерського обліку. Ці положення щодо бухгалтерського обліку діють разом з положеннями FCPA щодо боротьби з хабарництвом і вимагають від відповідних корпорацій вести бухгалтерські книги та записи, які точно і чесно відображають операції корпорації, а також розробити та підтримувати адекватну систему внутрішнього контролю бухгалтерського обліку.

Що стосується виплат іноземним посадовим особам, закон розрізняє хабарництво та сприяння, які можуть бути дозволеними згідно з FCPA, але всеодно можуть порушувати місцеві закони. Основна відмінність полягає в тому, що виплати за сприяння здійснюються посадовцю для прискорення виконання ним рутинних обов'язків, які він вже зобов'язаний виконувати. Виняток стосується мети платежу, а не його вартості. Виплати іноземним офіційним особам можуть бути законними відповідно до FCPA, якщо виплати дозволені письмовим законодавством країни перебування. Відповідно до FCPA також можуть бути дозволені певні виплати або відшкодування, пов'язані з просуванням продукції.

**2. Конвенція Організації економічного співробітництва та розвитку з боротьби з хабарництвом посадових осіб іноземних держав у разі проведення міжнародних ділових операцій 1997 р. (Конвенція ОЕСР).**

Мета Конвенції ОЕСР – використання національного законодавства для криміналізації підкупу іноземних посадових осіб. Він зосереджується на «активному підкупі», що означає злочин, вчинений особою, яка обіцяє або дає хабар, на відміну від «пасивного підкупу», злочину, вчиненого посадовою особою, яка

отримує хабар. Конвенція ОЕСР також включає випадки, коли хабар було сплачено з метою, не пов'язаною з веденням міжнародного бізнесу та отриманням чи збереженням неправомірної переваги у такому бізнесі.

### **3. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи 1999 р.**

Конвенція розроблена як обов'язковий правовий документ і застосовується до широкого кола професій та обставин. Вона містить положення, які передбачають кримінальну відповідальність за перелік конкретних форм корупції та поширюються як на активні, так і на пасивні форми корупції, а також на випадки як у приватному, так і в державному секторах. Конвенція також розглядає низку транснаціональних справ, зокрема підкуп іноземних державних посадових осіб та членів іноземних громадських організацій.

**4. Конвенція ООН проти корупції (UNCAC)** – це міжнародний правовий документ, що погоджений членами Організації Об'єднаних Націй. Це перший глобальний юридично значимий документ, що спрямований проти корупції.

Згідно UNCAC держави-учасники реалізують антикорупційні інструменти, які спрямовані на запобігання корупції, включаючи отримання хабаря, привласнення, торгівля з пов'язаними особами та відмивання коштів. Крім того, конвенція посилює міжнародне співробітництво у сфері розслідування злочинів та надає ефективні юридичні механізми щодо повернення активів, технічної допомоги та обміну інформацією.

Окрім міжнародного законодавства щодо боротьби з корупцією, компанії, громадські організації та інші учасники ринку активно здійснюють заходи для протидії корупційним чинникам, використовуючи власні можливості та ресурси.

Інструментами контролю корупції на рівні міжнародних компаній та учасників, що співпрацюють з компаніями є наступні:

1. Саморегулювання міжнародними компаніями, тобто визначення поведінки, яка є неприйнятною.

Контроль щодо зменшення пропозиції хабарів менеджерами діє не лише на рівні компанії, а й на рівні країни. Контроль на рівні компанії спонукає керівників уникати думки про підкуп державних службовців як належної дії.

По-перше, компанія може визначити поведінку, яка є неприйнятною, запровадивши кодекси поведінки, які роз'яснюють, що дача хабаря заборонена, і навчаючи співробітників у певних ситуаціях, які можна розглядати як хабарництво. Приклади кодексів поведінки, які компанії можуть запровадити, доступні в Transparency International, Принципах Організації економічного співробітництва та розвитку для багатонаціональних підприємств або Глобальному договору Організації Об'єднаних Націй. По-друге, компанія може запровадити засоби контролю, які обмежують спроможність співробітників платити, вимагаючи схвалення керівника на виплати вище певного рівня, забороняючи виплати державним службовцям або політичним партіям, або контролюючи виплати організаціям, які можуть створити проблеми, наприклад, благодійні організації, урядовці.

2. Корпоративне управління, тобто системи, структури та процедури, що використовуються для управління та контролю корпорації, включно з комплаєнс-менеджментом.

Корпоративне управління – це система відносин, яка визначає правила та процедури прийняття рішень щодо діяльності компанії та здійснення контролю, і відповідний розподіл прав і обов'язків між органами управління. Побудова системи підзвітності та підконтрольності менеджменту та виконавців компанії мінімізує ризики виникнення корупційних випадків. Сучасна практика менеджменту вбачає за доцільне використання інструментів комплаєнсу, тобто, забезпечення відповідності норм компанії будь-яким внутрішнім або зовнішнім вимогам або нормам.

Відповідність законам, правилам і стандартам у сфері комплаєнса зазвичай стосується таких питань, як дотримання належних стандартів поведінки на ринку, управління конфліктами інтересів, справедливе ставлення до клієнтів

і забезпечення сумлінного підходу при консультиванні клієнтів. До сфери комплаєнса відносяться також специфічні області, такі як:

- протидія легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму;
- розробка документів і процедур, що забезпечують відповідність діяльності компанії з чинним законодавством;
- захист інформаційних потоків, протидія шахрайству і корупції, встановлення етичних норм поведінки співробітників і т. д.

Комплаєнс є складовою частиною загальної системи ризик-менеджменту компанії, яка своєю чергою є складовою частиною системи корпоративного управління компанії.

Наразі при визначенні місця і ролі комплаєнсу і ризик менеджменту в системі корпоративного управління компанії здебільшого використовуються прийнята Міжнародним інститутом внутрішніх аудиторів (Institute of Internal Auditors) модель. Ця модель носить назву «Трьох ліній захисту» (рис. 1).



Рис. 1 Модель «Трьох ліній захисту»  
Міжнародного інституту внутрішніх аудиторів

Відповідно до цієї моделі на першій лінії захисту знаходяться бізнес-підрозділи – власники ризиків, які здійснюють первинні управлінські заходи. На другій лінії захисту знаходяться підрозділи з управління ризиками, які забезпечують підтримку та моніторинг 1-ої лінії щодо стану управління ризиками та інформування топ-менеджменту компанії про цей стан. На третій лінії захисту знаходиться внутрішній аудит, який забезпечує незалежне і об'єктивне підтвердження належного функціонування всієї системи управління ризиками на 1-ій та 2-ій лінії захисту, про що також інформує топ-менеджмент компанії.

Відповідно до моделі «Трьох ліній захисту» комплаєнс-підрозділ повинен знаходитись на другій лінії, оскільки він здійснює моніторинг та контроль за тим, як ефективно здійснюється

управлінням комплаєнс-ризиками на першій лінії захисту, а тому має бути відокремлений від неї.

Системи обліку та аудиту відіграють унікальну та специфічну роль у боротьбі з корупцією. Застосовані процедури можуть бути обов'язковими або добровільними. Чіткі та ефективні процедури обліку сприяють зниженню рівня корупції за рахунок збільшення ймовірності виявлення та повідомлення про хабарництво.

Прозорість бухгалтерського обліку допомагає зменшити інформаційну асиметрію, яка може дозволити корупції залишитися непоміченою, посилити внутрішній контроль і стримувати попит від хабарництва через підвищений ризик виявлення. Роль аудиторів полягає у перевірці результатів облікових

процедур, у тому числі фінансових звітів, та в забезпеченні гарантій їх точності.

Таким чином, аудитори та бухгалтери вважаються важливими учасниками в антикорупційних стратегіях.

Особливу роль в аудиті відіграє Закон США Сарбейнса-Окслі 2002 р., який був прийнятий для вирішення виявлених проблем, пов'язаних з незалежністю аудиторів, а також суворістю та прозорістю аудиторських послуг.

Цей Закон включав такі реформи, як заборона аудиторам надавати певні неаудиторські послуги клієнтам аудиту; створення Ради з нагляду за бухгалтерським обліком публічних компаній (The United States Public Company Accounting Oversight Board – PCAOB) для нагляду за наданням аудиторських послуг і з дорученням затверджувати стандарти, а також для проведення перевірки та накладення штрафів на аудиторські фірми; вимога від компаній, що зареєстровані на фондовій біржі, призначати аудиторський комітет, до складу якого входять незалежні директори, відповідальні за нагляд за призначеними аудиторами; вимога від керівників вищого рівня особисто засвідчити, що фінансова звітність компанії представлена достовірно.

3. Громадський контроль та неурядові організації.

Неурядові громадські організації (НГО) зараз вважаються важливими зацікавленими сторонами в діяльності, яка має соціальний вплив: від зміни клімату, світової торгівлі, освіти та інформаційних технологій до протидії корупції. Однією з найбільш помітних та впливових є Transparency International, що вважається найбільшою міжнародною антикорупційною НГО.

Варто зазначити, що Transparency International не єдина організація, яка бере участь у боротьбі з корупцією. Існує значна кількість і місцевих НГО, які відіграють важливу роль в навчанні громадськості, у викритті корупційних дій державними чиновниками та міжнародними компаніями, а також у формуванні різних способів залучення громадян до повідомлення про корупцію.

4. Інфраструктурні кредити та умови (Світовий банк, USAID, NORAD, DFID).

Світовий банк, як велика міжнародна донорська установа, завжди був обізнаний про корупцію в країнах-одержувачах, але утримувався від того, щоб говорити що-небудь відкрито про цю проблему, оскільки вона в значній мірі розглядалася як політична проблема, а отже, поза компетенцією організації.

Однак у 1996 р., на основі численних досліджень про тісний зв'язок корупції з бідністю та економічним зростанням, Світовий банк із своїм мандатом скоротити бідність та збільшити економічне зростання зайняв сміливу позицію, відкрито пообіцявши боротися з «раком корупції». Світовий банк розглядає корупцію як продукт поганого управління та слабких місць, властивих установам державного сектору. Покращення врядування та управління державним сектором розглядається як ключ до зменшення корупції, і Світовий банк активно працює над цим, взаємодіючи з державами-одержувачами та допомагаючи їм рухатися до належного врядування за допомогою правових реформ, включаючи прийняття антикорупційного законодавства, реформу державної служби, прозорість в управлінні державним сектором, судова реформа та створення антикорупційних бюро. Він також активно поширює стратегії боротьби з корупцією через різні форми навчання та інформування.

Світовий банк також унікальний у впровадженні санкцій у своїй антикорупційній стратегії. Якщо є докази шахрайства в проєктах, що фінансуються організацією, Світовий банк може оголосити про недопущення участі такої компанії у майбутніх проєктах. Для створюється відповідний «чорний список» компаній, що також і оприлюднюється. Інші регіональні фінансові агентства, такі як Азіатський банк розвитку, прийняли подібні антикорупційні стратегії, включаючи санкції щодо фірм, які займаються незаконною діяльністю.

Державні агенції розвитку, такі як USAID (Агентство США з міжнародного розвитку), NORAD (Норвезьке агентство з розвитку) і DFID (Департамент міжнародного розвитку Великобританії) також прив'язали

антикорупційні умови до позик, і це призвело до серйозної правової реформи, наприклад, в африканських країнах, таких країнах, як Мозамбік, Уганда та Нігерія. Реформи, рекомендовані цими організаціями щодо антикорупційного законодавства, національного та міжнародного, чітко узгоджують законодавчу базу, прийняту в антикорупційних конвенціях, таким чином посилюючи регуляторні підходи до боротьби з корупцією.

Повертаючись до українських реалій, варто зазначити, що обговорюваний Закон має позитивну мету – посилення боротьби з корупцією й адаптацію законодавства до міжнародних стандартів. Однак його реалізація в нинішній редакції несе низку ризиків для бізнес-середовища через можливість адміністративного тиску, втрати репутації та зниження інвестиційної привабливості. Для зменшення цих негативних ризиків українські експерти радять чітко прописати критерії відповідальності, а також запровадити механізми захисту добросовісних компаній. Адже сприятливе середовище для бізнесу і його захисту формується не кримінально-правовими нормами, а чіткими, прозорими й недискримінаційним правилами (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Офіційний вебпортал парламенту України (<https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44686>; <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/pubFile/2514445>); Mind (<https://mind.ua/openmind/20282516-shcho-ne-tak-iz-zakonom-pro-obmezhennya-diyalnosti-yurosib-analiz-dokumenta>); Бабель ([\*nogo\*\); \*Економічна правда\* \(<https://pravda.com.ua/biznes/manifest-42-zaklikaye-vr-ne-rozglyadati-zakonoprojekt-pro-posilennya-vidpovidalnosti-yurosib-za-korupciyu-800409/>\); \*Forbes Ukraine\* \(<https://forbes.ua/ru/news/koruptsiyniy-tisk-na-biznes-manifest-42-prosit-verkhovnu-raduznyati-z-rozglyadu-zakonoprojekt-11443-03122024-25262>\); \*Судово-юрідична газета\* \(<https://sud.ua/uk/news/publication/317138-prinyatie-zakonoproekta-11443-obuslovit-dopolnitelnoe-vmeshatelstvo-v-khozyaystvennuyu-deyatelnost-udarit-po-malomu-biznesu-i-ekonomike-uspp>\); \*Комерсант український\* \(<https://www.komersant.info/zakonoprojekt-11443-novyyu-sposib-tysku-na-biznes/>\); \*Transparency International Ukraine\* \(<https://ti-ukraine.org/news/kryminalna-vidpovidalnist-yurydychnyhosib-za-koruptsiyu-shho-propouyut-nardepy/>\); \*Національна асоціація адвокатів України\* \(<https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/11443.pdf>\); \*Leopolis. news\* \(<https://leopolis.news/post/114734/vru-dozvolyla-slidchym-obmejuvaty-robotu-biznesu-za-nayavnosti-pidstavvajaty-shcho-biznes-moje-pereshkodyty-rozsliduvannyyu&print=true>\); \*American Chamber of Commerce Ukraine\* \(<https://chamber.ua/ua/success-stories/parlament-pryyniav-proekt-zakonu-11443-shchodopryvedennia-chynnoho-zakonodavstva-usferi-vidpovidalnosti-iurydychnykh-osib-za-koruptsiyni-kryminalni-pravoporushennia-u-vidpovidnist-do-mizhnarodnykh-s/>\); \*Антикорупційна політика ЄС: ключові елементи, орієнтація на сталий розвиток, уроки для України: Навчальний посібник\* \(<http://surl.li/lbigfo>\).](https://babel.ua/news/113273-rada-shvalila-zakonoprojekt-pro-obmezhennya-diyalnosti-yurosib-biznes-vistupaye-proti-</a></i></p></div><div data-bbox=)*

В. Бондаренко, канд. наук із соц. ком., ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

## Грантові програми і донорська підтримка для культурно-освітньої сфери: актуальні проєкти

Грантові програми є не лише джерелом фінансування, а й стратегічним інструментом для розвитку суспільства, підвищення його конкурентоспроможності на міжнародній арені та збереження культурно-освітньої унікальності. Вони дозволяють вирішувати як короткострокові проблеми, так і забезпечувати довгострокові перспективи.

Такі програми в сфері освіти, науки та культури мають величезну актуальність через низку причин. Найактуальніша на сьогодні для України – це підтримка в умовах кризи: війна, економічні труднощі та соціальні проблеми обмежують фінансування цих сфер. Гранти допомагають заповнити прогалини, забезпечуючи безперервність важливих ініціатив та сприяють відновленню та адаптації культурних і освітніх процесів до нових викликів.

Фінансування культурних проєктів через грантові програми дозволяє зберігати національні традиції, історичну спадщину та підтримувати мистецькі ініціативи, що є особливо важливим в контексті інформаційних війн і глобалізації, коли культурна ідентичність може опинитися під загрозою.

З лютого 2022 р. ЄС виділив понад 30 млн євро на підтримку українського креативного та культурного сектору. Як зазначив керівник відділу «Культура» Європейської виконавчої агенції з питань освіти й культури Жиль Пелайо (Gilles Pelayo), це вперше ЄС присвятив частину програми «Креативна Європа» виключно Україні. У 2024 р. Європейська Комісія в рамках Програми ЄС «Креативна Європа» знову оголосила спецконкурс для культурних та креативних секторів України із бюджетом 5 млн євро. Крім того, у Річній робочій Програмі «Креативна Європа» на 2025 рік особливий пріоритет приділений Україні. Зокрема Пункт 24 International relations повністю присвячений Україні, безпековій ситуації та збереженню, підтримці української культурної спадщини.

Отже, гранти дозволяють залучати міжнародні ресурси, експертів та партнерів до освітніх, наукових і культурних ініціатив. Вони сприяють інтеграції українських організацій у світову спільноту, зокрема через програми «Еразмус+», «Горизонт Європа» тощо.

Найбільшою тематичною щорічною подією для представників культурного та креативного секторів України є Міжнародний ярмарок грантів у сфері культури – унікальна можливість знайти фінансову підтримку для своїх культурних проєктів, поспілкуватися з грантодавцями та налагодити контакти з понад 1000 фахівців сектору.

Грантові програми надають можливість реалізовувати себе в освіті, науці та культурі залишаючись в країні та працюючи на її благо, адже дають змогу реалізувати проєкти в регіонах, де відсутні достатні ресурси.

**Пропонуємо вашій увазі огляд міжнародних та українських програм та організацій, що реалізують грантові та інші проєкти у сфері науки та культури.** На момент публікації цього огляду за деякими програмами може не бути відкритих дефайнів, але пропозиції постійно оновлюються.

Одна з провідних програм уряду США зі сприяння збереженню та захисту культурної спадщини в усьому світі – **це посольський фонд США зі збереження культурної спадщини** (URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/grants-opportunities>).

**RIBBON у співпраці з Decentralized Pictures (DCP) та Групою Кінотрон** запускають конкурс **Повний Короткий (Full Short)**, спрямований на підтримку українських кінематографісток через надання необхідного фінансування, наставництва та можливостей професійного розвитку (URL: <https://app.decentralized.pictures/awards/674f1ea997ca14044701db76>).

«Креативна Європа» – це програма ЄС, спрямована на підтримку культурного,

креативного та аудіовізуального секторів. **Конкурс «Європейські проекти співпраці 2025»** є частиною програми ЄС «Креативна Європа» у підпрограмі «Культура» і має на меті посилення міжнародної співпраці в культурних та креативних секторах шляхом фінансування та підтримки інноваційних і впливових проєктів (URL: <https://creativeeurope.in.ua>).

**Програма ЄС House of Europe**, яка фінансує культурні та освітні проєкти, спрямовані на співпрацю між Україною та Європейським Союзом, має на сайті спеціальний розділ «Каталог можливостей» (URL: <https://houseofeurope.org.ua/opportunities>).

Рубрика **Calls for proposals** на сайті **Європейської Комісії** містить оновлюваний та структурований перелік це можливостей фінансування, що надаються інституціями, установами та органами Європейського Союзу. Ці гранти, надаються зовнішнім бенефіціарам (наприклад, дослідницьким організаціям державним установам, неурядовим організаціям і приватним компаніям) «для участі в діяльності, яка служить політиці ЄС» (URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/calls-for-proposals?isExactMatch=true&status=31094501,31094502&order=DESC&pageNumber=1&pageSize=50&sortBy=startDate>).

**Культурні програми Європейського культурного фонду (The European Cultural Foundation)** зосереджені на Європі як глибоко культурній спільноті. Вони залучають європейців із різним походженням, щоб відчути спільний простір, який вони поділяють. Вони стимулюють громадян уявляти своє майбутнє вільно та неупереджено та підтримують спільне створення Європи як спільного громадського простору для всіх (URL: <https://culturalfoundation.eu>).

**Програма ЄС Еразмус+** фінансує освітні, тренінгові, молодіжні та спортивні проєкти, сприяючи академічній мобільності та співпраці. Наразі для України відкриті наступні ключові напрями протягом 2021–2027 рр.: ключовий напрям 1 – навчальна мобільність (LEARNING MOBILITY); ключовий напрям 2

– співпраця між організаціями та інституціями (COOPERATION AMONG ORGANISATIONS AND INSTITUTIONS); ключовий напрям 3 – підтримка розробки політики та співробітництва (SUPPORT TO POLICY DEVELOPMENT AND COOPERATION); напрям Жан Моне (JEAN MONNET ACTIONS) (URL: <https://erasmusplus.org.ua/programa-yes-erazmus/napryamy-konkursiv>).

**Програма ЄС Horizon Europe («Горизонт Європа»)** – пропонує грантові можливості у сфері досліджень та інновацій. Зокрема кластер 2 «Культура, креативність та інклюзивне суспільство» пропонує наразі 5 конкурсів, які стосуються Європейської хмари взаємодії у сфері культурної спадщини.

Проєктні пропозиції в межах цього кластера розглядаються за такими трьома напрямками: «Інноваційні дослідження з питань демократії та врядування», «Інноваційні дослідження європейської культурної спадщини та культурних і креативних індустрій», «Інноваційні дослідження соціально-економічних трансформацій» (URL: <https://horizon-europe.org.ua/uk/structure/pillars/p-2/c-2>).

**Британська Рада разом із формацією Lanka.pro** запустили програми підтримки гравців екосистеми креативної економіки України. Фокус програми у 2024/2025 році – креативні хаби та галузеві об'єднання (асоціації).

Грантова підтримка надається для такої діяльності: дослідження галузі, які будуть використані в роботі вашої організації, створення картування основних гравців галузі або аудиторій, місцевого контексту тощо; тестування пілотної пропозиції (послуги) для цільової аудиторії; промоція та маркетинг, посилення цифрової присутності організації; посилення безпеки, захисту та кліматичної стійкості організації (до 20 % суми гранту); мобільність всередині України для обміну досвідом із подібними організаціями (стажування в організації, менторство, інші формати); міжнародна мобільність для обміну досвідом (Велика Британія або ЄС) – стажування в інституціях, або відвідування



профільних подій за умови організації додаткового дня для більш сфокусованого обміну досвідом із колегами (URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/programmes/arts/creative-economy/%D1%81reative-economy-development-grants>).

За програмою «Кусаноне» Посольство Японії в Україні надає безвідплатну фінансову допомогу неурядовим організаціям, лікарням, початковим школам, науково-дослідним інститутам та іншим неприбутковим організаціям з надання допомоги для реалізації проєктів розвитку цих організацій. Наявність коштів програми «Кусаноне» у кожній окремій країні забезпечується Офіційною Допомогою Розвитку (ОДР) разом із новітніми видами співробітництва, що впливають на добробут суспільства (URL: [https://www.ua.emb-japan.go.jp/itpr\\_en/en\\_oda.html](https://www.ua.emb-japan.go.jp/itpr_en/en_oda.html)).

Гранти **Міжнародного Вишеградського фонду (International Visegrad Fund)** спрямовані на підтримку культурної та наукової співпраці між країнами Вишеградської групи та сусідніми державами, включаючи Україну. Мета конкурсу проєктів – розвиток громадянського суспільства у країнах Східного Партнерства. Малі та стандартні гранти: культурна співпраця, освіта, наукові та молодіжні обміни, транскордонна співпраця, туризм та промоція (URL: <http://visegradfund.org/grants>).

**Фонд імені Александра фон Гумбольдта (Alexander von Humboldt Foundation)** надає гранти висококваліфікованим науковцям для проведення досліджень у Німеччині (URL: <https://www.humboldt-foundation.de/bewerben/foerderprogramme>).

**Європейське співробітництво в галузі науки і техніки (COST)**. COST фінансує міждисциплінарні дослідницькі мережі під назвою COST Actions. Ці дії об'єднують дослідників, інноваторів та інших професіоналів, у тому числі спеціалістів галузі, які знаходяться в Європі та за її межами, для співпраці над дослідницькими темами протягом 4 років (URL: <https://www.cost.eu/what-do-we-fund>).

**Міжнародний фонд «Відродження»** підтримує ініціативи в галузі культури, освіти

та науки, спрямовані на розвиток відкритого суспільства в Україні (URL: <https://www.irf.ua/grants/contests>).

**Німецький фонд «Пам'ять, Відповідальність, Майбутнє» (Stiftung Erinnerung, Verantwortung und Zukunft)** здійснює важливу роботу в сфері освіти та просвітництва, фінансуючи проєкти, які спрямовані на збереження пам'яті про історичні події, особливо про злочини націонал-соціалізму, та на усвідомлення уроків історії для майбутніх поколінь. За ці роки фонд став значним покровителем численних освітніх і дослідницьких проєктів, музеїв, меморіальних комплексів та інших ініціатив, пов'язаних з історією та правами людини (URL: <https://www.stiftung-evz.de>).

**Фонд Open Society Foundations** фінансує проєкти, спрямовані на розвиток відкритого суспільства, включаючи ініціативи в галузі культури та освіти (URL: <https://www.opensocietyfoundations.org/what-we-do>).

Грантовий сезон **Українського культурного фонду (УКФ)** на 2025 р. уже відкрито і він передбачатиме п'ять програм, серед яких «Культура під час війни», «Стійкість суспільства через культуру», «Культурна спадщина», «Культура. Регіони» та «Стипендії». Кожна з програм адаптована до викликів воєнного часу та відповідає суспільному запиту (URL: <https://ucf.in.ua>).

З огляду на російське вторгнення в Україну та загрози, які війна чинить для мирних жителів, зокрема і для незалежних митців і працівників сфери культури, ГО «Музей сучасного мистецтва» разом із партнерами Zaborona, The Naked Room та Мистецьким Арсеналом створили **Український Мистецький Фонд Екстреної допомоги**, який надає одноразову фінансову допомогу та стипендії до 3-х місяців культурним діячам та працівникам сфери культури (кількість стипендій обмежена) (URL: <https://ueaf.moca.org.ua/ua.html>).

**Zagoriy Foundation** сприяє освітнім ініціативам і розвитку наукових можливостей, надає підтримку культурної спадщини й популяризації мистецтва. Фонд впроваджує щорічну грантову програму для підтримки

спільнот у трьох ключових напрямках роботи: традиції та культура, небайдужість та вдячність, підтримка змінотворців (URL: <https://zagoriy.foundation/pro-fond/#>).

Інформацію про грантові конкурси варто шукати в першу чергу на офіційних сайтах донорських організацій. Регулярний моніторинг сайтів донорів дозволить бути в курсі головних новин.

Актуальну інформацію зі світу грантрайтингу надають такі інтернет-ресурси:

- <http://foundations.org> – каталог грантодавців, який ведеться з 1995 р.;
- <http://www.efc.be> – European Foundation Centre (EFC) – Міжнародна асоціація суспільних та корпоративних донорів;
- <http://foundationcenter.org> – міжнародний портал про філантропію;
- <http://www.guidestar.org> – міжнародний портал для некомерційних організацій.

Багато центральних органів виконавчої влади розміщують інформацію про проекти і програми міжнародної технічної допомоги. Великий обсяг корисної, в значній мірі, уже опрацьованої інформації можна знайти на сайтах:

- Ресурсного центру «Гурт» (<http://gurt.org.ua>);
- Інформаційного порталу некомерційних організацій України «Громадський простір» (<http://www.prostir.ua/category/grants>);
- «Велика ідея» (<https://biggggidea.com>);
- ГрантМаркет (<https://grant.market/opp/crea-cult>);
- Центр розвитку «Час мін» (<https://chaszmin.com.ua/granty-2024>);
- [Granty.org.ua](https://granty.org.ua) (<https://granty.org.ua/otrymaj-grant>).

Загалом в умовах сьогодення грантові програми набувають надзвичайної актуальності для України, адже вони:

По-перше, підтримують стійкість освітньої, наукової та культурної сфер: завдяки грантам зберігається робота закладів освіти, наукових установ та культурних організацій, попри фінансові та логістичні виклики.

По-друге, сприяють збереженню національної ідентичності та культурної спадщини: грантові проекти дозволяють зберігати та популяризувати українську історію, традиції, мистецтво, що є важливим у боротьбі з російською пропагандою.

По-третє, підтримують інтеграцію до міжнародної спільноти: через гранти Україна зміцнює зв'язки з іноземними партнерами, звертає світову увагу до своїх потреб та можливостей, стає учасником глобальних освітніх, наукових і культурних процесів.

По-четверте, стимулюють економіку та розвиток талантів: грантові кошти сприяють розвитку інновацій, створенню нових робочих місць, підтримці молодих талантів, що важливо для відбудови країни у майбутньому.

По-п'яте, забезпечують психологічну та соціальну підтримку: культурні та освітні ініціативи, фінансовані через гранти, допомагають людям пережити травматичний досвід війни, сприяють соціальній згуртованості та моральній підтримці.

Таким чином, грантові програми стають важливим інструментом для підтримки та відновлення України, закладаючи фундамент для її стійкості, розвитку та міжнародної інтеграції у складний воєнний період (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: <https://www.prostir.ua/?focus=kulturna-jevointehratsiya-ta-opir-styrannyu-pro-scho-hovoryly-na-shostomu-mizhnarodnomu-yarmarku-hrantiv-u-sferi-kultury>; <https://gurt.org.ua/news/grants/105045/>; <https://chaszmin.com.ua/granty-2024/>; <https://ulead.org.ua/news/255>; <https://shotam.info/v-ukraini-oholosyly-hrant-na-kulturni-proiekty-khto-mozhe-vziaty-uchas-ta-iaki-umovy/>; <https://grant.market/opp/crea-cult>; <https://granty.org.ua/otrymaj-grant>; <https://skvot.io/uk/blog/20-scholarships-and-grants-for-creative-projects>; [https://welfare.green/grants/?utm\\_source=google&utm\\_medium=cpc&utm\\_campaign=20810774121&utm\\_content=gid|161176282070|aid|686263276721|placement|&utm\\_term](https://welfare.green/grants/?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=20810774121&utm_content=gid|161176282070|aid|686263276721|placement|&utm_term)).*

## ЩОДЕННИК БЛОГЕРА \*

**Блог на сайті «Українська правда»**

**Про автора:** Гюндуз Мамедов, кандидат юридичних наук, заступник Генпрокурора України у 2019-2022 рр.

### *Справедливість під загрозою: Як Україні захистити себе у 2025 році*

На одинадцятий рік війни в українському суспільстві й надалі зростає запит на справедливість. На жаль, постраждалих стає дедалі більше, тож і очікування тільки посилюються. Особливо в контексті можливих переговорних процесів, про які зараз так багато говорять через повернення Дональда Трампа в Білий дім. Ми вже бачили спроби тиснути на Україну в Стамбулі задля відмови від наших правових претензій. І можемо зробити припущення, що це повториться.

Що ми можемо зробити цього року і на що нам варто звернути увагу, аби правосуддя не стало жертвою торгу?

### **Що на нас чекає в міжнародних інстанціях**

Відсьогодні Україна нарешті стала повноправним членом Міжнародного кримінального суду (МКС). Це важливий крок, який надає нам нові інструменти для розслідування та судового переслідування міжнародних злочинів, скоєних під час війни. Проте це також означає, що до нас висуватимуть нові вимоги – не лише на міжнародній арені, а й усередині країни.

Ми маємо впровадити необхідні законодавчі зміни, щоб бути готовими працювати в рамках Римського статуту. Це стосується і технічних аспектів, як-от зміни до кримінального та кримінально-процесуального законодавства, і загального розуміння, як ці інструменти можуть допомогти нам у досягненні справедливості. Без цього участь у МКС ризикує залишитися декларативною.

При цьому Україна ратифікувала Римський статут із застосуванням статті 124, яка передбачає, що держава, коли стає учасницею цього Статуту, може заявити, що протягом

семи років після набуття Статутом чинності для відповідної держави вона не визнає юрисдикції Суду стосовно воєнних злочинів, якщо ймовірний злочин було вчинено її громадянами або на її території. Це суперечить нашим заявам до МКС 2014-2015 років. І ми досі не маємо інтерпретації МКС, чи зможе він тоді взагалі розслідувати міжнародні злочини, скоєні на території України або проти громадян України, що воюють на російському боці, починаючи з 2014 року. Щоб не вийшло так, що юрисдикція Суду діятиме виключно в межах Курщини, що обернеться здебільшого проти українських військових. Хай там як, у МКС будуть лише деякі справи, тоді як більшість усе ж залишиться в Україні. Про це не варто забувати.

Крім того, понад 20 країн долучилися до розслідування проваджень щодо ситуації в Україні згідно з принципом універсальної юрисдикції. І там також можуть бути цікаві рішення. Наприклад, ми зараз спостерігаємо за кейсом у Фінляндії, де прокуратура вимагає довічного ув'язнення для командира неонацистського угруповання «Русич» росіянина Яна Петровського, якого звинувачують у причетності до позасудових страт 22 українських військових. Це перший випадок, коли у Фінляндії висунуто звинувачення щодо воєнних злочинів, скоєних в Україні. Цей кейс є свідченням, з одного боку, критичної важливості ретельного збору та зберігання доказів, а з іншого – необхідності розбудовування дієвого механізму правосуддя, що викликає довіру як усередині країни, так і за її межами.

Якщо говорити про ключові міжнародні судові процеси, то у Міжнародному суді ООН, Європейському суді з прав людини, арбітражах з морського права очікуються рішення, які можуть вплинути на механізми

---

\* Збережено стиль і граматику оригіналу

відповідальності. Зокрема, 2025 року маємо отримати рішення в одному з морських арбітражів, який серед іншого може вирішити принципове питання щодо статусу Азовського моря.

Що ж до Європейського суду з прав людини, то на розгляді наразі перебуває справа щодо системних порушень прав людини на Донбасі з 2014 року, а також щодо порушень унаслідок повномасштабного російського вторгнення. Саме проміжне рішення за цією справою 2023-го закріпило юридичне визнання повного територіального контролю з боку РФ відповідних територій. Однак остаточного рішення ще доведеться почекати, і зовсім не факт, що воно буде 2025 року.

### **На що варто звернути особливу увагу**

Водночас у нас в Україні склалося враження, що Росія неактивна в міжнародно-правових інстанціях. Принаймні ми не бачимо цього в українських ЗМІ. Але це зовсім не так. У Росії за цим напрямом працює ціла система, машина. Працює давно і злагоджено, використовуючи наявні механізми для легітимації своєї агресії.

Працюючи в органах прокуратури, я спостерігав, як Росія почала системно фіксувати ймовірні «злочини» ще з 2014 року. У Слідчому комітеті РФ цією темою займається створене для цього управління з розслідування «злочинів міжнародного характеру проти мирних громадян» і головне військово управління.

Нагадаю, що Україна почала системну роботу лише 2016-го щодо Криму і 2019-го в цілому, створивши при Генпрокуратурі Департамент нагляду у кримінальних провадженнях щодо злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту (той самий «департамент війни»). Тобто ми вже втратили достатньо часу і не можемо дозволити собі робити це й надалі. Адже кожен прогавлений доказ – це шанс, який ми віддаємо супротивнику. Бути в рожевих окулярах щодо спроможностей РФ – означає програти. Наразі ж російський Слідчий комітет активно фіксує «події» на Курщині.

Велике завдання України в цьому контексті – захистити наших героїв від можливих звинувачень у міжнародних злочинах. І тут найкращий захист – реально функціонуючий

механізм міжнародного гуманітарного права в Збройних силах України. Ми просто не можемо дарувати супротивнику приволи, порушуючи закони та звичаї війни. Адже очевидно, що кожен наш можливий промах чи ігнорування проблеми буде використано проти нас.

Ба більше, аналізуючи те, як росіяни «спаміли» по всіх міжнародних інстанціях (тих же ЄСПЛ, МКС, ОБСЄ, Комітету з прав людини ООН, Червоному Хресту) зібраними матеріалами, мушу сказати: що раніше ми усвідомимо серйозність цих загроз, то більше шансів матимемо для досягнення справедливості.

Наприклад, у Росії існує посада «посла з особливих доручень МЗС Росії з питань злочинів київського режиму», яку до того ж обіймає колишній український політичний діяч Родіон Мірошник. Або згадаймо судові процеси над нашими військовополоненими, де системно порушується право на справедливий суд. Але ж це інструмент для російської пропаганди наряду з іншими, неправовими інструментами, які вони випускають за наслідками своїх «розслідувань», такі як книги, документальні, художні фільми та інше.

У цілому цей підхід може виглядати абсурдним для нас, але насправді це системна політика. Адже міжнародні суди змушені аналізувати всі представлені матеріали, незалежно від їхньої природи. Це для нас не лише виклик, а й нагадування: ми маємо бути готовими до всього.

Один із прикладів: нещодавно РФ подала контрмеморандум у справі МС ООН щодо звинувачень у геноциді. Нагадаю, суть справи України проти Росії в Міжнародному суді ООН полягає в тому, що Україна звинувачує Росію у неправомірному використанні Конвенції про запобігання геноциду та покарання за нього для виправдання своєї агресії. Росія неодноразово стверджувала, що вторгнення було необхідним для «запобігання геноциду російськомовного населення на території України». Україна ж заперечує ці звинувачення, вказуючи, що вони не мають підстав, і звинувачує Росію у використанні цієї неправдивої риторики як приводу для незаконної агресії.

Тепер же Суд мусить розглянути всі матеріали без винятку, включно з контрмеморандумом, у якому, ймовірно, йдеться про «геноцид проти російськомовного населення». Детальніше про суть цього контрмеморандуму РФ ми, найшвидше, і дізнаємося 2025-го.

Тож, усвідомивши серйозність загроз і те, що ми втратили чимало часу, нам потрібно не сподіватися на когось, а діяти. Адже національна правова система також стикається з колосальними викликами. Починаючи з 2016 року зареєстровано понад 180 тисяч міжнародних злочинів, скоєних на нашій території. При цьому важливо розуміти, що можна відкривати тисячі кримінальних проваджень, та якщо не буде обрано правильної стратегії та проведено реальних розслідувань, це не приведе до судових переслідувань. А зараз велика кількість проваджень навіть не починали розслідувати.

Ще один не менш важливий момент. Українські суди вже виносять вироки підозрюваним у скоєнні воєнних злочинів. Більшість цих вироків, зі зрозумілих причин, заочна. А чи будуть наші ордери та вироки реалізовані іншими країнами? Чи достатньо довіри викликає наша правова система? На жаль, тут є над чим працювати. Адже реформування національної правової системи важливе не лише для нас, а й для світової спільноти.

Що стосується міжнародних злочинів, то я бачу шлях розв'язання зазначених проблем через створення повноцінної спеціалізованої інфраструктури: на рівні прокуратури, судів і слідчих органів. Десь так, як з антикорупційними органами. Адже навіть якщо взяти вже згадуваний «департамент війни» Офісу генпрокурора, то це було ефективне рішення 2019 року, але зараз, 2025-го, маємо інші масштаби злочинів, тож потрібно вносити зміни. Бо сотні тисяч розслідувань – це, будьмо чесними, робота на роки й десятиліття. І найбільше це потрібно саме нам. Нещодавно у «Департаменті війни» за рекомендацією наших іноземних партнерів було створено відділ для розслідування ймовірних міжнародних злочинів, скоєних українськими військовими.

Цей відділ має організувати роботу щодо розслідування таких злочинів. Водночас, маємо пам'ятати, що міжнародні злочини не мають національного критерію, тому подібне виокремлення може здатися доволі штучним. Також важливо розуміти, якими саме кейсами займається цей відділ.

Треба звертати особливу увагу на системні порушення Женевської конвенції IV (про захист цивільного населення під час війни) на окупованих територіях. Тут нам варто поставити собі запитання: а якою є мета РФ? Можемо зробити припущення, що на окупованих територіях це «легітимація» через знищення всього українського. Така політика була в Криму, схожа – на Донбасі, це повторюється і на інших окупованих територіях. Відмінність лише в тому, що ця політика стала ще більш масштабною та жорсткою.

Нам потрібно не лише розуміти, чого окупаційна влада хоче досягнути, а й протидіяти їхнім діям.

### **Майбутній трибунал**

2025 року можна було б зробити конкретні кроки щодо створення спеціального трибуналу для притягнення до відповідальності за злочин агресії. Водночас наразі найбільш імовірним виглядає варіант його створення на базі Ради Європи. Принаймні наразі публічна комунікація зводиться саме до цього варіанта. А він, на мою думку, може мати певні ризики: регіональний, а не глобальний, трибунал може підсилити російську пропаганду, яка просуває наратив про розкол між Заходом і Сходом.

Крім того, залишається відкритим питання спроможності цього трибуналу подолати імунітети «керівної трійки» (президента, голови уряду та міністра закордонних справ), для чого, власне, від початку й планувалося створити цей трибунал. Та будьмо чесними, європейська модель, яка не зможе засудити Путіна і яка не матиме юрисдикції щодо злочинів, унаслідок яких безпосередньо постраждали люди, це не те, чого очікує більшість українців.

\* \* \*

Тож 2025 рік буде непростим.

Це рік, коли наші зусилля зведуться до двох ключових запитань: чи готові ми визнати

реальність і чи зробимо конкретні кроки, аби перемагати в правовій площині? Адже ми можемо бути тисячу разів праві, вважати, що справедливість, очевидно, на нашому боці, нас можуть щиро підтримувати. Але якщо ми не зможемо цього довести, то програємо протистояння.

Наведене вище призводить до логічного висновку – міжнародно-правова робота нашої держави повинна бути системною й сталою і має базуватися на інституційній спроможності відповідних державних органів. Всі залучені органи мають діяти на цьому треку на основі спільної стратегії і скоординовано працювати над тактикою застосування тих чи інших міжнародно-правових механізмів та інструментів. Саме сильні інституції та їхня спільна скоординована робота можуть дати необхідний результат. Інституційність має превалювати над персональним підходом.

Жодні, навіть найбільш професійні індивідуальні фахівці, які можуть бути залучені до відповідних процесів на їх різних стадіях, можуть не дати необхідного результату, якщо вони не матимуть підтримки залучених органів або ж реальних можливостей впливати на вибір інструментів у рамках цих процесів.

Без стратегії, без системності, без дисципліни та чіткого плану ми ризикуємо втратити найцінніше – довіру нашого суспільства і підтримку міжнародної спільноти. Тому нам час зняти рожеві окуляри й почати реформувати критично важливі сфери, зокрема й правову. Аби навіть у разі перемовин у нас були справді сильні аргументи та принципова позиція щодо скоєних на нашій території злочинів. Й щоб не можна було відмотати назад (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/mamedov/67766e7c78dd4/>). – 2025. – 02.02).

\*\*\*

### **Блог на сайті «LB.ua»**

**Про автора:** Володимир Сущенко, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

**Що ефективніше: пропозиція, заява, скарга чи петиція?**

*Щойно на сайті «Українська правда» прочитав «Звернення», адресоване Президенту України – Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України Володимирі Зеленському, Прем'єр-міністру України Денису Шмигалю, Міністерці у справах ветеранів Наталії Калмиківій.*

У преамбулі цього документу зазначено:

«Ми – військовослужбовці Сил оборони України, родичі загиблих військових, представники українського громадянського суспільства та медіаспільноти – звертаємося до представників влади із закликом провести відкритий загальнонаціональний архітектурний конкурс на архітектурно-скульптурний Проєкт та будівництво головного військового меморіалу України – Національного військового меморіального кладовища (НВМК). Цим відкритим листом ми хочемо висловити недовіру до процесів навколо будівництва НВМК та закликати усі відповідальні сторони зупинити неорядянські практики кулуарного ухвалення рішень, проведення тендерів і призначення виконавців будівництва».

Зміст «Звернення» вражає окремими викладеними фактами, прізвищами окремих осіб, причетних до них, емоціями його авторів. Хто з шанованих і поважних осіб, які поставили свій підпис під цим документом є його авторами, а хто лише підписантами, з тексту встановити не можливо. Логіка створення таких документів свідчить, що, як правило, десятки людей і організацій не можуть бути їх авторами. Ними є декілька осіб, а всі інші своїми підписами підтримують його зміст і засвідчують таку підтримку своїми іменами, прізвищами та підписами.

Чому я звертаю таку прискіпливу увагу на такі «дрібні формальності», коли йдеться про суспільно-значущу справу – увіковічення пам'яті Героїв триваючої екзистенційної війни України з рашизмом?

Тому, що волю – такі документи не повинні бути лише криком людської Душі і Совісті або популістичним гаслом, а – реальною справою участі громадян в управлінні своєю державою.

Як правник, вирішив звернути увагу небайдужих читачів на нормативно-правовий

аспект цього документу, оскільки тільки такий підхід породжує надію на те, що державна влада та її очільники зобов'язані будуть на нього відреагувати належним чином.

Не буду втомлювати читача розлогим цитуванням Закону України «Про звернення громадян», яким реально, хоча й не досконало, врегульовані правові відносини між громадянами та інституціями держави в цій сфері.

По-перше, спробую здійснити стислий аналіз тексту «Звернення» і законодавчих приписів, зокрема в частині:

Стаття 3. Закону стверджує, що «Під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги».

З назви документу та його преамбули не зрозуміло до якої форми звернення громадян належить опублікований документ, що містить одночасно слова «звернення» і «відкритий лист»: пропозиції, заяви, скарги. Це важливо визначити, оскільки кожна ця форма звернення має свої особливості її розгляду та відповідної реакції тих, до кого воно звернене. Зі змісту документу випливає, що в ньому представлені фактично всі три форми одночасно, хоча кожна з них не виокремлена в окрему його частину (розділ).

В той же час, автори стверджують, що вони звертаються до найвищих посадових осіб держави з «відкритим листом», що взагалі не підпадає під законодавче визначення терміну «звернення».

По-друге, викладена в листі інформація, на мою думку, не відповідає також змісту статті 5. Закону «Вимоги до звернення», що у свою чергу дозволяє, на мою думку, посадовцям, до яких звертаються автори і підписанти, застосовувати приписи статті 12. Закону «Сфера застосування цього Закону», якою передбачено, що:

«Дія цього Закону не поширюється на порядок розгляду заяв і скарг громадян, встановлений кримінальним процесуальним, цивільним процесуальним, трудовим законодавством, законодавством про захист економічної конкуренції, Кодексом адміністративного судочинства України, законами України «Про

судоустрій і статус суддів», «Про доступ до судових рішень», «Про запобігання корупції», «Про виконавче провадження», «Про адміністративну процедуру»».

Судячи зі змісту відкритого листа, викладені в ньому претензії, критика, пропозиції, скоріше за все, підпадають під дію Закону України «Про адміністративну процедуру», а це вже буде інша процедура розгляду звернення!

Крім того, не виконання приписів статті 5 дозволяє застосувати положення статті 8 цього ж Закону «Звернення, які не підлягають розгляду та вирішенню», а саме:

«Письмове звернення без зазначення місця проживання, не підписане автором (авторами), а також таке, з якого неможливо встановити авторство, визнається анонімним і розгляду не підлягає».

По-третє, видається, що найбільш доцільною і прийнятною формою звернення до найвищих посадових осіб держави мала би бути «Електронна петиція», зміст, порядок подання та розгляду якої врегульований статтею 23-1 цього ж Закону. Залишається, поки що, без відповіді запитання, чому автори і підписанти не використали таку особливу форму звернення до вище зазначених посадових осіб. Не думаю, що вони мали би бути занепокоєні тим, що петиція не набере 25 000 голосів громадян України?

Окремо постає питання можливої відповідальності органів держави та їх посадових осіб щодо невиконання приписів зазначеного Закону, яка передбачена положеннями статті 24. «Відповідальність посадових осіб за порушення законодавства про звернення громадян»:

«Особи, винні у порушенні цього Закону, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність, передбачену законодавством України».

Аналіз передбачених цією статтею Закону видів відповідальності свідчить, що форми покарання посадових осіб за невиконання або не належне виконання його приписів не достатньо обґрунтовані як розміром, так і за процедурою. Зокрема:

1. Адміністративна відповідальність. Згідно з статтею 212-3 КУпАП незаконна відмова

у прийнятті та розгляді звернення, інше порушення Закону України «Про звернення громадян» – тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Цивільна відповідальність. З винної посадової особи можна отримати компенсацію за заподіянні матеріальні і моральні збитки громадянину, право на звернення якого було порушено. При цьому матеріальні збитки можуть бути відшколовані у добровільному порядку, а якщо є спір із цього питання, то лише в судовому порядку. За заподіяні моральні збитки – лише в судовому порядку, розмір яких також визначає суд.

3. Кримінальна відповідальність. У деяких випадках можливим є притягнення винної посадової особи до кримінальної відповідальності відповідно до статті 367 Кримінального кодексу України за службову недбалість.

4. Дисциплінарна відповідальність. Не зважаючи на те, що в статті 24 Закону України «Про звернення громадян» про таку відповідальність й не зазначено, але посадову особу, яка прийняла неправомірне рішення щодо звернення громадянина, можна притягнути до дисциплінарної відповідальності (догана або звільнення згідно із Кодексом законів про працю України, а також – стягнення, передбачені законодавством про державну службу та службу в органах місцевого самоврядування). Рішення про притягнення винної особи до дисциплінарної відповідальності приймає роботодавець (керівник).

Викладене дозволяє поставити запитання як до авторів і підписантів Звернення, так і до всіх читачів.

Якого реального результату можна досягнути, складаючи і публікуючи такі відкриті листи?

Лише уваги з боку небайдужих громадян і окремих державних службовців, чи все ж таки реальної участі в управлінні державою? ([https://lb.ua/blog/volodymyr\\_suschenko/654514\\_shcho\\_efektivnishe\\_propozitsia\\_zayava.htm](https://lb.ua/blog/volodymyr_suschenko/654514_shcho_efektivnishe_propozitsia_zayava.htm)). – 2025. – 09.01).

\*\*\*

## Блог насайті «Цензор.НЕТ»

**Про автора:** Юрій Бутусов, головний редактор Цензор.НЕТ, журналіст

### Що може стати початком якісної реформи в армії

Якщо рішення про створення звітів ураження буде реалізовано, це може стати початком якісної реформи в армії.

31 грудня, Кабінет міністрів розгляне постанову про запровадження пілотного проєкту «Звіт про ураження» за проєктом міністра оборони України Рустема Умерова. Я би це назвав рейтингом бойової ефективності.

Згідно з проєктом «Звіт про ураження», Генштаб має визначити перелік військових частин ЗСУ та НГУ, які мають надавати щоденні звіти про результати ураження ворога усіма підпорядкованими ним силами та засобами, які мають обліковуватись виключно за відеопідтвердженням та з визначенням координат, без паперів, у шарі «Дельти».

За аналогією з обліком уражень підрозділів дронів, який продовжує працювати, буде застосований облік уражень усіма іншими силами та засобами. Така система дозволить налагодити об'єктивний облік підтверджених втрат ворога, надати об'єктивну оцінку бойовій ефективності командирів та їх частин. У разі успіху цього проєкту, цей рейтинг буде поширюватись на усі військові частини.

На основі звіту може буде побудована, при певному доопрацюванні як CRM та ERP система, як у сучасних корпораціях, де оцінка керівників та їх результатів буде визначена чітко визначеними показниками:

1. Лідерство. Командири частин будуть оцінені за об'єктивними критеріями, а не за симпатіями керівництва. Той, хто краще вбиває, буде мати більш високі здобутки.

2. Навчання та масштабування досвіду. Бойову ефективність можна буде визначити за чіткими критеріями та перевірити. Це дозволить налагодити об'єктивне інформування та After action review на постійній основі.



3. Розподіл ресурсів. Кращі командири мають отримувати більше людей та більше та найкраще озброєння. Будуть одразу видно частини, у яких є малі ресурси та високі результати, і навпаки. Одразу почнуться обґрунтовані питання до організації розвідки та цілевказування, застосування військ, до планування витрат постачання озброєння та боєприпасів.

Маючи звіти про ураження, можна також наступним кроком докласти до них звіти про наші втрати – загиблі, поранені, зниклі без вісті, СЗЧ, витрата техніки та боєприпасів, і таким чином міністр оборони та Ставка Верховного головнокомандувача отримають дані для аналізу ситуації на фронті в розрізі кожної військової частини щоденно.

Звичайно, така система подобається далеко не усім.

Щиро сподіваюсь, що у Верховного головнокомандувача В.Зеленського та міністра оборони Р.Умерова, які виступили з цією ініціативою, вистачить волі реалізувати цей задум. Я багато разів за останні два роки писав про необхідність такої реформи, вперше озвучив цю ідею у міністерстві цифровізації щодо дронів, і в результаті рейтинг, який розробив та запровадив за підтримки В.Зеленського міністр М.Федоров, запрацював успішно та користується авторитетом у військах. Про створення такого обліку для усіх бойових частин я говорив і на нещодавній зустрічі з міністром Р.Умеровим. Тому повністю підтримую проєкт «Звіт про ураження», буду писати та висвітлювати тему обліку бойової ефективності, створення комплексної бази аналізу бойових дій наскільки це можливо (<https://censor.net/ua/blogs/3527986/zaprovadjennya-p-lotnogo-proektu-zv-t-pro-urajennya>). – 2025. – 01.01).

\*\*\*

### Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

**Про автора:** Олег Подцерковний, завідувач кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор

### *Тіньові законопроекти дестабілізації економіки*

Чи здатна влада України здійснювати послідовну економічну політику – тривожний показник спроби скасування Господарського кодексу

Постійні коливання економічної та правової політики української влади, в тому числі в часи широкомасштабної війни з московським агресором, є загальновідомими.

Українці вже мали зменшення податків після введення воєнного стану в Україні, але зараз значно посилюється податковий тиск на бізнес та громадян, що викликає збурення та спротив суспільства. Можна згадати лібералізацію трудових відносин замість посилення трудової дисципліни, введення та скасування державного регулювання цін на паливо, скасування та повернення перевірок підприємців, скасування та повернення декларування доходів державних службовців тощо. Тобто маємо різноспрямовані вектори розвитку, не завжди, м'яко кажучи, орієнтовані на економіку мобілізаційного типу. Західним донорам представлена стратегія післявоєнного відновлення України замість економічної стратегії України воєнного часу.

Звісно, багато у чому ці проблеми обумовлені самою непередбачуваністю війни, яку веде московська навала проти нашого народу.

Але досі, на завершенні третього року великої війни, в Україні не відкинуті проєкти, які навіть в умовах мирного часу виглядають сумнівними.

Йдеться про законопроект 6013, яким пропонується переглянути усю систему господарських правовідносин в Україні та ліквідувати Господарський кодекс, зламати чинну систему організації бізнесу, звести нанівець 20-річну судову практику застосування господарського законодавства та радикально змінити правовий режим державної власності, зобов'язати бізнес до примусового перетворення бізнесу в акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю. Причому пропонується врегулювати підприємництво тимчасово – на певний перехідний період, про що свідчить вже сама назва законопроекту «Про

особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період»». Вже з самої назви видно, системного підходу бракує, а діє принцип: «зараз так, а потім розберемося...».

Опанувати проблеми законопроекту 6013 неможливо, якщо не згадати, хоча б нашвидкуруч про його витoki: наукову «війну цивілістів з господарниками», яка точиться з 20-х років минулого століття та відома будь-якому вітчизняному юристові. Принципова позиція у цьому конфлікті з боку цивілістів: неприпустимість кодифікації господарського законодавства. Цікавий парадокс цієї «війни»: така протидія прийняттю господарського кодексу в СРСР обґрунтовувалась «ненауковістю концепції господарського права», яке за визначенням одного із ідеологів російської цивілістики О.С. Йоффе, «народилася у країнах Західної Європи внаслідок економічних труднощів, зумовлених першою світовою війною». В наш час Руслан Стефанчук, ініціюючи відповідний законопроект, як професор цивільного права посилається на необхідність де радянської українського законодавства, хоча Господарський кодекс був ухвалений в незалежній Україні у 2003 році. Залишимо цей парадокс за лаштунками обговорення законопроекту 6013, адже він є скоріше моральною відповідальністю його ініціаторів, які використовують службове становище для просування наукової гегемонії, ніж об'єктивним запитом бізнесу. Законопроект 6013 не вийшов з Уряду, а наукові роботи його ініціаторів далекі від державного регулювання економіки.

Розуміючи ці витoki 6013, легко зрозуміти і причину його несистемності та штучності, коли доопрацювання законопроекту відбувається шляхом хаотичного включення в його текст положень кодексу, що планується скасувати, та врахування лавини зауважень від органів державної влади, бізнес-асоціацій, суддів, науковців. Достатньо згадати, що текст законопроекту на друге читання двічі переробляли і тепер він на 400 відсотків перевищує обсяг тексту законопроекту після першого читання (замість 40 сторінок

тексту – 170 сторінок), що є само по собі абсурдом, який, на жаль, став традицією для нинішнього парламенту. Станом на 11 грудня 2024 року законопроект 6013 взагалі зник із сайту Верховної ради, разом із негативними висновками Головного експертного управління та Головного юридичного управління Верховної Ради.

Українське суспільство має усвідомлювати наслідки скасування Господарського кодексу, тому що цей кодифікований акт один із найбільш вживаних законів. Для прикладу, за статистикою цей кодекс застосовується у 80% господарських справ. Кодекс входить у тридцятку найбільш популярних законів на сайті Верховної Ради, далеко випереджаючи Бюджетний та Митний кодекси, Правила дорожнього руху. Господарський кодекс є, по суті, дзеркалом усього господарського законодавства та відображає чинну модель ведення бізнесу та інвестування в Україні, встановлює правовий режим державного майна. Саме цей кодекс прийшов на заміну Закону «Про підприємства» та «Про підприємницьку діяльність» у 2004 році. Кодекс осучаснювався 145 разів.

Законопроект 6013 був внесений у 2021 році, а тому легко здогадатися, що за своїм змістом цей законопроект дуже віддалений від потреб війни.

Наслідки прийняття 6013 – багаторівневі. На першому рівні кидається в очі примус до перетворення будь-яких юридичних осіб у товариства та суцільна відмова від термінології «підприємство», «господарське», «суб'єкт господарювання». Залишимо для фахівців дискусію щодо конституційних прогалин, що виникають у цьому питанні, лише згадаємо, що ці поняття згадують в Основному законі в статтях 13, 46, 78, 86, 104, 120, 142, 143 тощо, в тому числі у контексті компетенції Президента України, Верховної ради України та Уряду, народних депутатів, територіальних громад. Масштаб потенційної дестабілізації правової системи стає зрозумілим, якщо врахувати застосування поняття підприємства та господарювання у сотнях тисяч нормативно-правових актах. А все тому, що авторам

законопроекту більш до вподоби поняття товариства та підприємництва.

Суха статистика показує, що реалізація законопроекту 6013 в цій частині потребуватиме ліквідації чи реорганізації 200 тисяч приватних підприємств, 8 тисяч колективних підприємств, 11 тисяч дочірніх підприємств, 3,3 тисячі підприємств громадських організацій та ще приблизно 20 тисяч всіх інших підприємств інших форм, які не є товариствами.

І це не рахуючи 3 тисячі державних підприємств та 9 тисяч державних організацій (закладів), 14 тисяч комунальних підприємств, 56 тисяч комунальних організацій (закладів).

Фахівці Національної академії наук України порахували, що у довоєнних цифрах витрати бізнесу на відповідну реорганізацію та ліквідацію достеменно перевищуватимуть 3 млрд гривень.

Питання непропорційності відповідного регулювання, коли замість розумного вдосконалення статусу, наприклад, приватних підприємств, пропонується їх ліквідація, не сильно хвилює ініціаторів законопроекту 6013. І питання тут не лише у витратах бізнесу, які будуть значними, але й у тому, що багато власників та працівників цього бізнесу зараз в окопах або опікуються виживанням бізнесу в складних умовах сьогодення.

Красномовно «відповідальним» є зазначення у пояснювальної записці про те, «реалізація проекту Закону не потребує додаткових витрат з Державного бюджету України», але це повністю заперечило Міністерство фінансів України у своєму висновку до тексту законопроекту до другого читання. І це зрозуміло кожній розумній людині: зміна вивісок, статутів, документів на нерухомість та землю, робота юристів та реєстраторів не може не потягти витрати з державного бюджету. Відповідь розробників 6013 на зауваження про втрати – буде 5-річний термін впровадження, хоча розстрочення не знімає проблему. Сумний досвід реорганізації відкритих та закритих акціонерних товариств це підтверджує: з 2011 року у публічні та приватні акціонерні товариства так і не реорганізувалися 1600 відкритих та майже 5 тисяч закритих акціонерних товариств.

Звертає на себе увагу унікальна епопея з висновками до цього законопроекту. З урахуванням того, що основним лобістом законопроекту є Голова Верховної Ради, не складно пояснити, чому більшість висновків (крім Міністерства фінансів), маючи численні зауваження обмежуються фразами «законопроект потребує доопрацювання», замість цілковитого заперечення законопроекту. Лише комісія з регулювання азартних ігор та лотерей залишилася задоволеною текстом законопроекту до другого читання.

Візьмемо для прикладу Міністерство економіки, яке за логікою масштабного реформування мало б ініціювати відповідний законопроект та супроводжувати, але воно вимушене лише якось реагувати на проблеми законопроекту. Ось декілька із цих зауважень: «у проекті Закону вживаються поняття «узуфрукт», «узуфруктарій». Цивільний кодекс України та інші кодекси і закони України не містять визначення такого терміну»; «застосування до юридичних осіб незалежно від дати їх створення положення про те, що юридична особа є власником майна, внесеного до статутного капіталу, якщо інше не передбачено законом, не відповідає статті 58 Конституції України...».

Більшість зауважень стосуються змін порядку управління в державному та комунальному секторах економіки, радикальної зміни закріплення майна за державними та комунальними підприємствами, установами та організаціями. Це другий рівень наслідків прийняття 6013, який складно оцінити в абсолютних цифрах, але який повністю змінює режим державної та комунальної власності.

Якщо стисло узагальнити відповідні наслідки: держава та територіальні громади позбавляться прямого впливу на державні установи, підприємства та організації. Право господарського відання та оперативного управління, які забезпечують сьогодні цей вплив та контроль, планується скасувати. Підприємства та установи стануть товариствами і зможуть бути власниками закріпленого за ними майна. При цьому законопроектом 6013 заплановано наділити ці юридичні особи

державним та комунальним майном на праві узуфрукту. Яке майно буде на праві власності, а яке на узуфрукті – буде вирішуватися у ручному режимі.

Як зазначалося вище, узуфрукт навіть ще не закріплений у законодавстві. Цим речовим правом користувалися римські юристи 2000 років тому, і він застосовується в кількох західних країнах, але у жодній – не для закріплення публічної власності. Легко пересвідчитися у тому, що навіть періодичних публікацій, присвячених узуфрукту, можна перелічити на пальцях однієї руки. Обговорювати його зміст не має сенсу, адже поки відсутній навіть законопроект щодо цього питання. Чинний порядок закріплення майна за державними та комунальними організаціями поганий для розробників 6013 лише тому, що «це радянщина». Будь-які змістовні зауваження відсутні, але суспільству пропонується запровадити якесь нове речове право на публічну власність, яке не лише не випродоване для приватної сфери, але й взагалі не розроблене. Усю чинну судову практику щодо господарського відання та оперативного управління, включаючи практику та Європейського суду із прав людини, можна буде викинути у смітник із усіма наслідками для мінливості застосування та довільних судових рішень.

Здавалося, якщо не подобається право господарського відання – розробіть концепцію та внесіть зміни в Господарський кодекс. Інакше правила здійснення господарської діяльності у державному та комунальному секторі економіки перейдуть на рівень звичайного закону, замість кодексу, що ускладнить подолання колізій та усунення прогалин множинних нормативно-правових актів у цій сфері. Але питання вдосконалення Господарського кодексу навіть не обговорюється.

Навіть концепції вдосконалення порядку управління публічною власністю, розробники 6013 не мають. Про це свідчить хоча б той факт, що пропозиція щодо перетворення усіх 3 тисяч державних підприємств товариства (корпоратизацію) входить у пряму суперечність із «Політикою державної власності»,

затвердженою у листопаді 2024 року та Plan for the Ukraine Facility, затверджений Урядом у травні 2024 року для отримання фінансування країн-донорів у 50 млрд доларів. Зокрема, Plan 130 разів згадує поняття підприємств, а також заперечує абсолютну корпоратизацію державних компаній. Серед 104 державних підприємств, що залишаться у державній власності, лише 14 матимуть організаційну форму товариств. За Політикою державної власності державні підприємства будуть трьох видів, в тому числі унітарні, які безпосередньо керуються Урядом. Законопроект 6013 же корпоратизує усіх.

Позбавлення держави таких структур, як підприємства, тим паче під час війни, сама по собі є проблемним, але неузгоджена із урядовою політикою автоматична реорганізація державного сектору матиме форму тіньової приватизації, на що вказали у своїх зауваженнях Міністерство фінансів, Фонд державного майна, Міністерство освіти та науки, Головне Юридичне управління Парламенту.

Більш того, 6013 торкнеться не лише державних підприємств, алей усіх державних установ та організацій, комунальних підприємств та організацій. Стаючи товариствами, ці організації ставатимуть власниками закріпленого за ними майна, а їхнє управління повинно бути здійснюватися через наглядові ради, а не безпосередньо органами державної влади та місцевого самоврядування.

Тут потрібно уявити проблеми із утворенням 14 тисяч наглядових рад для комунальних підприємств. Скандали з кадровим наповненням наглядових рад державних підприємств, махінації з заробітними платами його членів поширяться на комунальний сектор.

Це означитиме ще й повну комерціалізацію комунального сектору. Адже товариства із часткою місцевих рад підпорядковуватимуться ринковим правилам, постане проблема дотацій цим приватним юридичним особам. Але в умовах, коли житлово-комунальні тарифи є нерентабельними, більшість населення не здатна оплачувати тарифи за комерційними цінами, це означитиме банкрутство житлово-комунальної сфери. Не кажучи вже про дестабілізацію

роботи комунальних підприємств у результаті реорганізаційних процедур.

Наслідки третього рівня – проблеми безпеки та корупції.

Прогалини та колізії – рай для корупціонерів. Загальна ідея реформування: зробити усі юридичні особи в державі власниками, – їм точно сподобається. Це підтвердило Головне юридичне управління ВР у висновку до законопроекту 6013 до другого читання «без відповідної заміни, яка встановлюватиме межі повноважень щодо управління майном, обсяг передання майна та чітких критеріїв щодо передачі на відповідному правовому титулі майна, дозволить суб'єктам управління приймати відповідні рішення без чітких правозастосовних рамок... А це може створити основу для корупційних ризиків».

Законопроект 6013 призведе до зникнення численних запобіжників від незаконних операцій із державною власністю, які передбачені сьогодні у Господарському кодексі України.

Зокрема, Міністерство оборони та інші органи будуть позбавлені можливості звертатися до господарського суду із позовами про примус до укладання договорів із державними підприємствами та монополістами, позаяк Цивільний кодекс не передбачає судового примусу до укладання договорів.

Можна помітити, що скасування Господарського кодексу відкриє можливість обміну державного майна за договорами міни (ч. 4 ст. 293 ГК). Якщо хтось забув про зловживання із цінами при бартерах початку 90-х, сьогодні вони можуть з'явитися знов.

Можна відмітити скасування розмірів штрафних санкцій у договорах за участі суб'єктів господарювання державного сектору економіки (ч. 2 ст. 231 ГК), що призведе до довільного закріплення відповідних положень у господарських договорах на шкоду інтересам держави. Скасовуватиметься залікова неустойка (ч. 1 ст. 232 ГК України), що означитиме виникнення можливості «накручувати» заборгованість суб'єктів господарювання державного та комунального секторів економіки.

Загалом скасовуватиметься величезна кількість дієвих норм у сфері бізнесу, що достеменно дестабілізує судову практику та правове поле економіки. Вигодоотримувачі від такої дестабілізації можуть виявитися різними.

Наприклад, скасування 30-річної позовної давності за договорами підряду на капітальне будівництво вигідне недобросовісним забудовникам. Чинний примус до укладання договорів у судовому порядку дуже бентежить монополістів, які нав'язують послуги споживачам. Колекторам, що наживаються на штрафних санкціях в договорах, дуже сподобається скасування 6-місячного строку їх стягнення.

Розробники 6013 не вдаються до аналізу кожної норми, що вони планують вивести з правового поля скасуванням Господарського кодексу. Це і не дивно, адже тоді стало б зрозуміла абсурдність скасування кодексу в цілому.

Наприклад, лише цей кодекс систематизує інструменти державної економічної політики, запобігає банкрутству некомерційних суб'єктів (політичних партій, релігійних організацій тощо), встановлює правила некомерційної господарської діяльності, правила агентського договору і т.п.

Запланована декодифікація поверне нас в правову традицію московської імперії, де правила ведення бізнесу викладені в звичайному законі, а не кодексі. На противагу досвіду розвинутих країн світу, де діють господарські та комерційні кодекси, серед яких США, Німеччина, Франція, Бельгія, Австрія, Іспанія, Португалія, Південна Корея, Туреччина і т.д.

Законопроект 6013 ставить під питання стабільне функціонування економічної бази під час війни. Коли кожне державне економічне рішення потребує зваженості та послідовності. Коли Україна стикається із колосальними кадровими та фінансовими проблемами, має занепад виробництва, міграційну кризу та руйнування інфраструктури, незчисленні логістичні та комунальні проблеми.

Вірогідно найближчий час нам доведеться дізнатися, на які проблеми держави готові піти

можновладці заради задоволення своїх амбіцій під прикриттям «дерадянізації» та «узгодження з європейським стандартами» (<https://censor.net/ua/blogs/3529011/sproba-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu>). – 2025. – 07.01).

\*\*\*

### **Блог на сайті «Цензор.НЕТ»**

**Про автора:** Костянтин Корсун, експерт з кібербезпеки. У 2000-2005 заступник керівника відділу боротьби з комп'ютерною злочинністю при Департаменті контррозвідки СБУ. Засновник та перший керівник CERT-UA. Колишній директор та співзасновник української кібер-компанії.

***Практику Інтернет-голосування за ГАР МОУ не можна застосовувати на справжніх виборах***

**Практику Інтернет-голосування за ГАР МОУ не можна застосовувати на справжніх виборах**

Поясню чому онлайн-голосування за ГАРМО (громадська антикорупційна рада при Міноборони) у жодному разі не може бути застосовано для наступних виборів Президента та Парламенту України.

1. Верифікація особи відбувається по суті через банківську систему, а не виключно по офіційним документам. Наприклад, Дія та Дія. Підпис – це фікція, не документ, воно взагалі не може бути захищено.

2. Голосування не таємне. Виразити як хто за кого проголосував можна за кількома ознаками: ініціали видно у публічно доступному протоколі, плюс організатори бачать повну IP-адресу та точний час. Маючи ці дані та владу запитувати додаткові дані у провайдерів (або повністю їх контролювати, наприклад Укртелеком) – дуже легко встановити ПІБ кожного виборця з точним переліком кандидатів, за які голосувальник віддав свій голос. І потім застосувати «санкції» й репресії. Відключити опалення. Або придумати якийсь штраф чи кримінальне провадження. Варіантів безліч. Оті 73% досі згадують тим, хто публічно визнав за кого голосував у 2019.

3. Голосувати дозволено одразу за 15 кандидатів. Це якась дивна позиція.

Я, наприклад, проголосував лише за двох, яких знаю особисто. А одна політична партія (яка каже, що вона не політична партія) – масово пушила заклики голосувати за усіх своїх 15 кандидатів.

А хтось за одну людину голосував. А багато хто взагалі не голосував – бо не знав чи не хотів чи не вмів. А призначать до Антикорупційної ради тих, за кого проголосувало найбільше – з числа тих, про такі прийшов та проголосував.

Ті ж, у кого з якихось причин немає доступу до Інтернету – взагалі позбавлені можливості свого волевиявлення. Тобто «явка» на е-голосуванні за ГАР МОУ була у межах приблизно 0,35% від загального числа легітимних виборців в Україні.

4. Хід голосування видно моментально онлайн у будь-який період часу завдяки публічному протоколу. Начебто норм фіча, але у Великих Виборах таке прямо заборонено Законом «Про вибори» та розцінюється як адміністративне правопорушення. Тому що це може вплинути на волевиявлення тих, хто «завжди за більшість» або «мені пох за кого голосувати». А таких чимало.

5. Ніщо не заважає організаторам додати у лог голосування купу лівих записів, які «правильно» голосують. У справжніх виборах цьому сильно заважають списки виборців та ДРВ (державний реєстр виборців).

Те, що теперішні результати голосування за членів ГАРМО схожі на правду – лише добра воля та обережність організаторів голосування. Ті ж риги, якби свого часу мали такий інструмент – взагалі б не соромилися і одразу б «обрали» своїх тітушок, начхавши на зв'язок з реальністю. Смарагдові ще трохи підсцикують.

6. Механізм перевірки підрахунку голосів через відкриті «протокол голосування» та «ланцюг голосування» – складний та вимагає хоча б базових знань ІТ-технологій.

Хеш-суми відображаються не повністю і їх неможливо скопіювати – що зводить до нуля цінність їх публікації.

IP-адреси публікуються без останнього октету, і це заважає однозначній ідентифікації

свого голосу – бо теоретично два чи більше з 255 людей можуть проголосувати в одну й ту саму секунду. Про IPv6 взагалі промовчу.

Що означає кожна з колонок у «протоколі» та «ланцюгу» – можна лише здогадатися. І здогадається лиш той, хто візуально відрізняє туза від валета (IP-адресу від хеш-суми, наприклад).

7. Для Великих Виборів існує купа різного законодавства, у тому числі здоровезний Виборчий кодекс. Яким нормативним документом регламентується «рейтингове Інтернет-голосування» – хтозна. Пункти 15-16 Положення про ГАР при МОУ – це буквально 15 рядків загальних фраз у двох невеличких абзацах, які пояснюють приблизно нічого.

І там ще купа дрібніших моментів, типу неоднозначних локальних хостів 127.0.0.xxx – це якраз до питання регламентації, про яке я написав у попередньому абзаці. Пояснення МОУ нібито «це все через використання CloudFlare» – кристальна дурня та уріно-офтальмологія, розрахована на повних ламерів. Криворукість розробників – ось єдине розумне пояснення. Хоча не можна виключати також невдалі спроби фальсифікацій, хтозна.

Непроходження Ярової до складу ГУР МОУ виглядає щонайменше підозріло, як на мою скромну нефахову (у питаннях боротьби з корупцією в МОУ) думку.

Загалом не маю нічого проти антикорупційної ради при МОУ як такої.

Добре, що цього разу до неї пройшли в цілому достойні люди. Бажаю їм принциповості, наснаги, залізних яєць та збереження мотивації лупати сю скелю достатньо довго.

Але якщо цей механізм буде аплікативним переносом застосовано до справжніх виборів Президента та Парламенту – буде біда.

Велика біда (<https://censor.net/ua/blogs/3529072/praktyku-internet-golosuvannya-za-gar-mou-ne-mojna-zastosovuvaty-na-spravjnih-vyborah>). – 2025. – 08.01).

\*\*\*

**Блог на сайті «Цензор.НЕТ»**

**Про автора:** Віктор Сурник, керуючий партнер Адвокатського об'єднання ALARIUS

### **Законопроект №6013: Порушення принципу стабільності цивільного законодавства та власних правил**

Стаття 4 Цивільного кодексу України встановлює чітке правило: будь-які зміни до цього кодексу можуть вноситися виключно через закони про внесення змін до Цивільного кодексу України. Такий закон повинен регулювати виключно зміни до ЦК України, без включення норм, що стосуються інших сфер правовідносин. Наприклад, закон про регулювання «енергетичної галузі» не може, водночас, змінювати положення ЦК України.

Ця норма спрямована на забезпечення стабільності законодавства, а її прийняття було обумовлено тим, що часто зміни до основного акту цивільного законодавства України здійснюються шляхом їх включення у нормативні акти, присвячені правовому регулюванню інших суспільних відносин і «губляться» в їх текстах. Вказане призводить до того, що зміни, які вносяться до Цивільного кодексу України не завжди є юридично вивіреними та доцільними, адже зміни такого рівня суттєво відрізняються від змін, що пропонуються до інших законодавчих актів. Подібний принцип передбачений також у Законі України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 р., хоча цей закон ще не набрав чинності. Саме тому у 2023 році це правило додатково було внесено до ЦК України, щоб гарантувати стабільність норм цивільного права.

### **Проте, розгляд законопроекту №6013 порушує це правило.**

Законопроект, згідно з преамбулою, визначає правові та організаційні засади здійснення підприємництва в перехідний період. Для реалізації цієї мети передбачено, серед іншого, внесення змін до окремих статей ЦК України. Проте, більшість положень законопроекту взагалі не стосується ЦК України, що прямо суперечить вимогам статті 4 ЦК України. Такі зміни мають вноситися через окремий спеціалізований закон, а не в межах закону, який регулює широкий спектр правовідносин.

Особливо дивним виглядає те, що саме ті, хто ініціювали запровадження суворих правил

внесення змін до ЦК України, тепер самі ж їх порушують. Законопроект №6013 ставить під сумнів дотримання принципів стабільності права, адже для досягнення мети його прихильники готові нехтувати навіть чинними нормами законодавства. Складається враження, що скасування Господарського кодексу України за будь-яку ціну, незважаючи на широку та складну дискусію в юридичних, економічних і бізнесових колах країни відносно цього питання, стало для них настільки нав'язливою ідеєю, що порушення власних правил перестало бути перешкодою.

Така ситуація не лише суперечить принципам правотворчої діяльності, але й підриває довіру до стабільності цивільного законодавства, яке повинно бути фундаментом правової системи України (<https://censor.net/ua/blogs/3529153/stattya-4-tsiv-lnogo-kodeksu-ukra-ni>). – 2025. – 08.01).

\*\*\*

### **Блог на сайті «Цензор.НЕТ»**

**Про автора:** Костянтин Корсун, експерт з кібербезпеки. У 2000-2005 заступник керівника відділу боротьби з комп'ютерною злочинністю при Департаменті контррозвідки СБУ. Засновник та перший керівник CERT-UA. Колишній директор та співзасновник української кібер-компанії.

### ***Ми більше не дізнаємося про кібератаки – засекречено***

Коли реєстри хакнуть наступного разу – ви про це вже не дізнаєтеся.

Тому що «слуги» тишком-нишком засекретили інформацію про кіберінциденти.

Згідно вже прийнятого за основу законопроекту 11290, «інформація про інцидент кібербезпеки ..щодо електронних систем об'єктів критичної інформаційної інфраструктури ..є інформацією з обмеженим доступом».

Всього, проблема кібербезпеки вирішена: ми просто забороняємо повідомляти про голи у наші ворота.

Фух, нарешті перемога.

Нахіба вирішувати проблему, якщо можна її просто засекретити? Геніально.

Тепер навіть сам факт інциденту заборонено розголошувати.

Вони і раніше не так щоб дуже говірки були, а тепер ще й законодавчу основу мають – ніззя говорити про проблеми, заборонено. Неча холопам забагато знати що ми там вчергове «про#балі»(С)

А якщо хакнули «суб'єкт сектору безпеки та оборони» – то інформація про це тепер взагалі буде державною таємницею. До якою тепер віднесено“...стан, ... заходи і порядок здійснення кібероборони, забезпечення кібербезпеки».

А зламаний ресурс – це і є поточний «стан кібербезпеки».

Тобто якщо гроші на кібербезпеку були виділені, але кудись закотилися – прутня тобі, а не інформація.

Якщо/коли рашн-хакерс вчергове хакнуть поштові сервери МВС – це вже державна таємниця і видавати її за журналістськими запитами ніяк не можна.

І що характерно, народні обранці називають своє голосування за ЗП 11290 – потужною реакцією на кібератаки проти реєстрів Мінюсту.

Для мене абсолютно ясно, що ніхто з проголосувавших не читав що там написано – крім хитрого автора.

А якщо хтось і глянув – не мав клепки зрозуміти.

Скажу по секрету: навіть мені було непросто продертися через 38 сторінок старанно заплутаної казуїстики. Але я ж всього лише експерт з кібербезпеки з юридичною освітою, куди мені до інтелектуальної величі членів Парламенту.

У самому кінці законопроекту тихенько втиснута норма, яка дозволяє представникам «об'єднаної групи» – аце РНБО, Держспецзв'язку, Нацполіція та СБУ – «безперешкодний доступ до інформаційно-комунікаційних та технологічних систем військових формувань». Звісно, «з метою локалізації кібератак і інцидентів кібербезпеки, наслідки яких можуть призвести чи призвели до кризової ситуації».

Ця ж норма була у законопроекті 8087, який ми усі разом тричі відбили. Цього ж разу



спроба стала вдалою завдяки зміні тактики: непомітними абзацами, ретельно захованими серед величезної купи законодавчого непотрібу.

Але також у ЗП 11290 знайшлося місце і веселощам.

Так, Міністерство Імені Федорова тепер буде відповідальне за «безпечний Інтернет» в Україні, зокрема для дітей. Цитата: «... забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері безпечного користування Інтернетом та цифровими технологіями для захисту користувачів, у тому числі дітей, у кіберпросторі».

Тепер усім зрозуміло зрозуміло кому писати скарги на усі шахрайства в Інтернеті?

І до менш важливих нововведень: до переліку «основних суб'єктів національної системи кібербезпеки» додано МЗС.

І тепер разом з НКЦК РНБО їх стало 12.

Дванадцять няньок – і жодного відповідального, класно ж?

Просто раніше їх було 11, хоча тоді теж ніхто ні за що не ніс відповідальності.

А ось тепер, з дванадцятьма заживемо, еге ж?

До речі, ще один прикол на цю ж тему. Один і той же законопроект 11290 нарізає дуже схожі завдання «координації» з питань кіберзахисту двом різним організаціям: Держспецзв'язку та РНБО.

Ось, порівняйте.

Це завдання Держспецзв'язку:

«111) Координація діяльності об'єктів критичної інфраструктури з питань кіберзахисту у разі введення надзвичайного стану або воєнного стану;

110-112) Забезпечення функціонування національних систем реагування та обміну інформацією стосовно інцидентів кібербезпеки, кібератак, кіберзагроз.»

А це – завдання РНБО: «здійснює координацію суб'єктів національної системи реагування, зокрема під час функціонування національної системи обміну інформацією».

За словесними хитросплетіннями приховано бажання внести хаос та залишити систему загальної безвідповідальності – щоб у випадку серйозного інциденту кожен орган зміг

перекинути провину на інший. Маючи на це законодавчу основу.

Отже, резюме: наші законодавці, у якості відповіді на росіянські кібератаки проголосували за а) засекречення інформації про кіберінциденти;

б) дозвіл силовикам втручатися у військові мережі та

в) посилення хаосу у і без того слабкому та протирічному кібер-законодавстві.

Я перепрошую: а це точно про «вивчення уроків» та «врахування помилок»?

Тому мені здається риторичним питання «чи слід очікувати наступного гучного інциденту» – як було з було з реєстрами, Медком, Прикарпаттяобленерго, Дією чи Київстаром.

Допоки кібербезпекою країни займаються агресивні смарагдові невігласи – потік кіберінцидентів залишатиметься стабільним, до ворожки не ходи (<https://censor.net/ua/blogs/3529510/my-bilshe-ne-diznayemosya-pro-kiberataky-zasekrecheno>). – 2025. – 10.01).

\*\*\*

### Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

**Про автора:** Галина Янченко, народна депутатка, заступниця голови Антикорупційного комітету ВРУ, заступниця голови фракції Слуга народу

**Галина Янченко: 13% штрафів за місяць – це вбивство української оборонки. Потрібно скасувати потрійне штрафування за одне порушення**

Український ОПК став абсолютним рекордсменом по всіх показниках у 2024 році. Потужності українського оборонно-промислового комплексу зросли у 6 разів з початку повномасштабного вторгнення.

Наші виробники, а це понад 1000 державних та приватних компаній, можуть випускати продукції на \$20 млрд. Україна вже випускає більше гаубиць власного виробництва, ніж «будь-яка країна вільного світу». Понад 90% потреб у дронах для війська, а це більше 1 млн штук, також були забезпечені силами українських виробників.

Про український ОПК все частіше почали говорити на міжнародних конференціях як про серйозного гравця. Але будемо відвертими: наші виробники змогли досягти цього результату часто всупереч обставинам. Український сектор ОПК працює в екстремальних умовах не лише через війну, а й через державну бюрократію та існуючі нормативні обмеження, які часто ставлять українські компанії у дискримінаційні умови в порівнянні з іноземними.

Прильот російської ракети у виробництво, несвоєчасна поставка виробнику сировини чи комплектуючих з-за кордону, блекауті – це далеко не повний причин, через які в українських виробників можуть виникнути затримки з постачанням озброєння.

Відповідь державних замовників – не розуміння і підтримка, а штрафи. Потрійні!

#### **Потрійний штраф за одне порушення**

Для того, щоб виправити ситуацію, в рамках робочої групи по ОПК в нашій Парламентській спецкомісії ми напрацювали низку законопроектів. Два з них вже в роботу у Парламенті. Це зміни до Господарського та Цивільного кодексу, про які далі більш детально.

Мета обох законопроектів – розвантажити українських виробників ОПК від зайвої бюрократії і надмірних потрійних штрафних санкцій, які стосуються одного виду порушення.

На сьогоднішній день за порушення термінів контракту поставки озброєння існує одночасно 3 різних санкції. Перший штраф – 7% штрафу за прострочку на місяць. Друга – щомісячна плата за користування авансовими коштами (3% в місяць). І третє – це пеня: за кожен день затримки із поставкою продукції нараховується пеня у 0,1% від суми контракту, за місяць таким чином набігає ще 3%.

Відповідно, наша позиція полягає в тому, що, по-перше, три санкції за один і той самий вид порушення – суперечить юридичній логіці і здоровому глузду. Державні замовники обмежили прибуток виробників української зброї в середньому у 5-7%. А сума штрафів за перший же місяць затримки разом становить 13% і вдвічі перевищує потенційно отриманий постачальником прибуток за рік. За таких умов

виробники української зброї не просто мають зі збитком поставити товар, а ще й дістати власні гроші з кишені і доплатити державі.

#### **Зміни до законодавства для розвитку українських виробників озброєння**

Тому ми пропонуємо врегулювати проблемні питання в законодавстві. А конкретно, з трьох видів штрафу за одне порушення залишити єдиний – найбільш ефективний. Це пеня, яка нараховується щоденно і становить 0,1% в день.

Відповідно, два інших штрафи потрібно прибрати.

Днями, ми прибрати другу з трьох санкцій: фіксований штраф у 7%, який нараховуються одноразово за місяць протермінування.

Далі в порядку денному перегляд третього з трьох штрафів. Це зміни до цивільного кодексу, які передбачають штраф у 3% щомісяця за так зване “користування коштами”.

Чому так зване? Тут варто пояснити, що жоден виконавець державного контракту з оборонки не може вільно використовувати авансові кошти. Гроші надходять не на їхні рахунки, а в Державне казначейство. Використати кошти можна лише для оплати комплектуючих, запчастин чи субпідрядників, надавши платіжку та договір. Тоді казначейство відпускає гроші.

Наші пропозиції та законопроекти з'явилися не на рівному місці. Впродовж останніх місяців в робочій групі по інвестиціям в ОПК ми багато працювали разом з нашими зброярами, із замовниками, обговорювали їх потреби, вивчали, які перепони є для того, щоб український ринок озброєння масштабувався, обговорювали їх з урядом.

Ці законопроекти покликані провести певну дерегуляцію, розкрутити гайки і дати можливість українській «оборонці» розвиватися швидше. Сильний український ОПК є нашою найнадійнішою гарантією безпеки. А тому варто створювати умови для його подальшого розвитку. Менше бюрократії та більше роботи.

Штраф має бути! Але він має бути ефективний і має стимулювати виконання контракту, а не вести до банкрутства підприємств, та руйнування галузі українського виробництва

озброєння. Знищений чиновниками і бюрократами постачальник, точно ніколи не поставить зброю на фронт.

Крім того, за постачання неякісних товарів (типу недавніх мін, які виявились непридатними до використання) в Господарському кодексі є окремі штрафи (це санкції за неякісність товару) (абзац 2 частини 2 статті 231 ГК України) і це 20% від вартості неякісного товару, а за непоставку товару взагалі передбачена кримінальна відповідальність (<https://censor.net/ua/blogs/3529574/galina-yanchenko-13-shtraf-v-za-m-syats-tse-vbivstvo-ukra-nsko-oboronki-potr-bno-skasuvati-potr-yine>). – 2025. – 10.01.

\*\*\*

### Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

**Про автора:** Костянтин Ільченко, радник Центру стратегічних досліджень, ветеран АТО ООС, экс-керівник ВЦА м. Золоте

### *Влада ставить під загрозу існування України.*

Коли вони починають говорити про реформи, це означає одне – намічається чергова афера національного рівня по дерібану країни. Парламент ухвалив Закон про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період (реєстр № 6013).

За версією ВРУ це не просто закон – це реформа впорядкування правовідносин у сфері державної власності та розвитку сучасних бізнес-моделей. Впевнений, більшість громадян з цієї пафосної назви взагалі нічого не зрозуміла.

Пояснюю. Йдеться про банальне дожирання державного та комунального майна, яке ще залишилося в Україні, і яке ще приносить хоча б якийсь дохід. Свого часу від держави було відкусано жирні куски такими «капітанами економіки», як: Ахметов, Тарута, Коломойський, Фірташ, Порошенко, Львовичкін, Бойко і т.д. ... не буду всіх перераховувати, бо їх багато.

На балансі держави залишилися ті об'єкти, які не були цікаві вищезазначеним акулам кримінального бізнесу та ті, які навіть вони не

посміли привласнити, бо йшлося про атомну енергетику та оборонку. Тепер зелені нувориші, які розуміють, що їх час добігає кінця, розпочали судомно хапати все, що тільки можна.

Потренувалися спочатку на Енергоатомі. Всупереч закону, бо це стратегічне підприємство, акціонували його. Подивившись на ніяку реакцію народу, який у черговий раз, не ставлячи жодного питання, просто проковтнув це, ліквідатори України пішли далі. Тепер вони цей процес поставили на законні рейки, прийнявши відверто мародерський закон (№6013), який відкриває їм двері до залишків держмайна.

Під виглядом реформи можновладці поклали своє око в першу чергу на комунальні підприємства, які надають критичні послуги населенню і від яких це населення відмовитися не зможе. Мова про водоканали, теплокоенерго і т.д. За аналогією попередніх приватизацій ці підприємства ними будуть приватизовані не для підвищення якості послуг, а за ради встановлення будки з написом «Каса», щоб збирати з громадян мзду за часто неякісні послуги, але ж вже за тарифами, які відтепер будуть встановлювати не держава чи громади, а новоявлені власники.

Це призведе до того, що люди не зможуть сплачувати послуги за такими тарифами, в результаті підприємства збанкрутують. Країна без допомоги ракет путіна залишиться без тепла та питної води. Банкова стане потирати руки та казати, що влада тут не до чого, бо у нас же вільний ринок.

Під час цього етапу приватизації комунальні підприємства будуть розібрані дрібними зеленими рещалами, а от оборонка гарантовано приватизується «сонцівськими» чи «орехівськими» пацанами. Даю стовідсоткову гарантію, що ВПК скуплять представники країни агресора, які не ховаючись від СБУ п'ють каву на Хрещатику і без будь-яких перепон потрапляють туди, де приймаються важливі державні рішення.

Є ще одна деталь, яка зазначена в даному законі, повз якої не можна пройти. Парламентськими фракціями скасовано дію Господарського Кодексу України. Це теж

про знищення державності. Бо, такий крок обов'язково призведе до хаосу у господарській діяльнійсній. Про це свідчить те, що при скасуванні ГКУ, парламент, дивним чином залишає діяльність господарських судів. Це вже про хаос, який неминує чекає країну на господарському полі. До чого це призведе не важко уявити.

Отже, за правильними гаслами про економічну стійкість, про інтеграцію України до міжнародних економічних стандартів відбувається знищення України зсередини, шляхом прийняття відповідних рішень.

Висновок: діяльність парламенту антиукраїнська і незаконна, бо він приймає антиконституційні законні акти. Виконувач обов'язків президента Зеленський, підписуючи такі закони демонструє не здатність виконувати свій основний конституційний обов'язок, а саме: гарантувати суверенітет та територіальну цілісність, права і свободи громадян. Дії парламенту та президента ставлять під загрозу існування держави Україна.

Чи можна це зупинити? Можна. Але ж, для цього потрібна воля всього суспільства. Критична маса громадян повинна вголос заявити свій протест проти вбивчої внутрішньої політики, яку реалізує правлячий клас. Суспільство повинно, через соцмережі тиснути на Зеленського, щоб змусити його негайно відправити у відставку уряд Шмигала і створити новий уряд без політичних квот. В уряді мають бути тільки фахові патріоти, які це довели своїм життям. 7 кроків до перемоги до перемоги – це першочергові кроки, які має втілити новий уряд.

...Владі, яка обслуговує кримінал, Україна не потрібна. Питання: чи потрібна вона нам? Якщо потрібна, то досить сидіти мочки на диванах! Заявляйте свій протест у соцмережах і просувуйте ініціативу 7 кроків до перемоги. Це те, що нас ще може врятувати (<https://censor.net/ua/blogs/3529701/vlada-stavyt-pid-zagrozu-istnuvannya-ukrayiny>). – 11.01).

\*\*\*

**Блог на сайті «Цензор.НЕТ»**

**Про автора:** Марк Елліс, юрист-міжнародник, директор Міжнародної асоціації адвокатів

## ***Зречення України може стати капітуляцією міжнародного права***

Цього року світ відзначатиме 80-ту річницю підписання Статуту ООН – ймовірно, це одна з найбільш значущих подій новітньої історії.

Статут сформував правову основу нового світового порядку, кодифікувавши принципи міжнародного права, аби вони визначали відносини між державами. У Преамбулі Статуту сказано, що він має за мету «позбавити прийдешні покоління нещастя війни та знову утвердити віру в основні права людини».

Статут став втіленням надії, що об'єднана світова спільнота може гарантувати мир і безпеку та захистити правові принципи, які підкріплюють ці ідеали. Політична воля для створення такої системи мала надзвичайну силу. В 1945 році вона була універсальною. Сьогодні ж вона якою завгодно, але точно не такою. Війна Росії проти України є серйозним звинуваченням у колективній неспроможності гарантувати згадані основоположні принципи.

Меморіальна стіна у Києві, з безліччю фотографій загиблих українських солдатів нині видається безкінечно довгою. Кожного разу, коли я відвідую Київ, я проходжу це місце, часто ввечері і під час блекаутів. Втім, навіть при слабкому світлі масштаб втрат є очевидним. Це нагадування змушує нарешті прокинутися й усвідомити, що в центрі Європи ми є свідками найбільш шокуючих порушень міжнародного права в сучасну епоху. Ідеться про використання сили проти територіальної цілісності іншої держави. Стаття 2 Статуту ООН була сформульована як раз для того, щоб запобігти таким актам агресії.

Хоча рішення президента Байдена про дозвіл використання ракет великої дальності для уражень на території Росії стало гідним жестом відданості Україні, але цього було замало і це відбулося запізно. Повернення Дональда Трампа до Білого дому і все менша рішучість європейських партнерів у допомозі Україні можуть допустити ситуацію, коли Росія зрештою досягне своїх цілей. Якщо так станеться, правопорядок, заснований на правилах, і сумлінно збудований після Другої світової війни, зазнає нищівного і, ймовірно, непоправного удару.

Російська перемога змінить геополітичний ландшафт, посилить авторитарні країни та зміцнить авторитарні ідеології в світовому масштабі. Попри повсюдне засудження, Росія та її союзники наразі блискавично переписують норми міжнародного права, відкидаючи універсальність його принципів і натомість пропонуючи небезпечний політичний релятивізм. В цій новій парадигмі, найгрубіші порушення територіального суверенітету стануть нормою, і глобальний порядок, до якого ми звикли, опиниться у небезпеці.

Успіх Росії заохотить зростаючу групу скоординованих між собою держав до відмови від багатосторонньої співпраці на користь односторонніх або регіональних владних структур. Військова напруга буде посилюватися, і нова Холодна війна, в якій ми вже перебуваємо, буде ще холоднішою. В умовах руйнування ідеалів Статуту ООН, ми побачимо тріумф світу, де правий той, у кого сила, а не той, на чиєму боці закон.

Створення Статуту ООН нагадує про те, що політична воля для підтримки міжнародного порядку може існувати. Проте, сьогодні ця воля ослаблена. Без рішучої відданості захисту України та принципам, закріпленим у Статуті ООН, ми ризикуємо втратою самих основ міжнародного права.

Ця стіна у Києві не тільки меморіал – це попередження. Якщо міжнародна спільнота буде неспроможна до рішучих дій, надбання Статуту буде знівельованим.

Ставки ще ніколи не були настільки високими (<https://censor.net/ua/blogs/3530109/80-ta-rchnitsyu-p-dpisannya-statutu-oon>). – 2025. – 14.01).

\*\*\*

### **Блог на сайті «Цензор.НЕТ»**

**Про автора:** Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

***Відкритість засідань органів влади, продовження на рік мораторію на банкрутство державних шахт – детально про усі 7 законів, прийнятих Верховною Радою 14 січня***

Відкритість засідань органів влади, продовження на рік мораторію на банкрутство державних шахт – детально про усі 7 законів, прийнятих Верховною Радою 14 січня

1. Щодо посилення деяких гарантій діяльності медіа, журналістів та громадян на доступ до інформації – в цілому (11321).

Закріпили право журналістів бути присутнім на заходах, що проводяться суб'єктами владних повноважень у режимі відеоконференції; право присутніх на сесіях місцевих рад осіб здійснювати звукозапис, фото– і відеозйомку у спосіб, що не заважає проведенню засідань, крім окремих випадків. Також встановили, що комітети Верховної Ради Комітети оприлюднюють порядки денні засідань та проекти актів за добу до початку засідання комітету, а прийняті акти – протягом 5 робочих днів з дати завершення засідання комітету; що засідання та інші заходи комітетів можуть проводитися у режимі відеоконференції не лише під час воєнного стану; що комітети здійснюють пряму трансляцію відкритих засідань на своїх веб-сторінках на офіційному веб-сайті Верховної Ради, розміщують відеозаписи відповідних трансляцій там само протягом доби з часу завершення засідання і залишають їх там безстроково у вільному доступі; засідання та інші заходи комітетів, які проводяться відкрито, мають право відвідувати журналісти, працівники медіа, представники громадських організацій.

2. Щодо удосконалення окремих положень, пов'язаних із веденням господарської діяльності та дією воєнного стану в Україні у сферах енергетики і теплопостачання – в цілому (9381).

Уточнили порядок приєднання до електромереж виробників та споживачів з метою спрощення процедур, а також порядок бронювання потужності, діяльність постачальника «останньої надії»; уточнили положення законодавства щодо поводження з інсайдерською інформацією на ринку природного газу, зокрема, уточнили терміни та визначення.

3. Щодо відновлення платоспроможності окремих державних підприємств у сфері

енергетики, що перебувають у критичному стані – в цілому (12220).

Продовжили з 1 січня 2025 року до 1 січня 2026 року дію мораторію на реалізацію виконавчих проваджень та заходів примусового виконання рішень щодо державних підприємств у сфері енергетики, накладення арештів та заборон відчуження майна у таких виконавчих провадженнях, мораторію на порушення справ про банкрутство державних вугледобувних підприємств.

4. Щодо внесення змін до предмету відання Комітету з питань цифрової трансформації – в цілому (12350).

Змінили назви двох предметів відання Комітету Верховної Ради з питань цифрової трансформації: «цифрова індустрія та телекомунікації» замінили на «цифрова індустрія та електронні комунікації», а «електронні довірчі послуги та цифрова ідентифікація» – на «електронні довірчі послуги та електронна ідентифікація»; доповнили перелік предметів відання цього Комітету питанням штучного інтелекту.

5. Щодо зміни найменування місцевих загальних судів – 1 читання (12351).

Запропонували перейменувати, в рамках декомунізації, ряд місцевих загальних судів.

6. Щодо державної підтримки та економічного відновлення ракетно-космічної галузі в умовах воєнного стану – 1 читання (12271).

Запропонували встановити, що до закінчення воєнного стану зупиняється вчинення виконавчих дій та заходів примусового виконання рішень, боржником за якими є ДП «Виробниче об'єднання Південний машинобудівний завод імені О.М. Макарова», а також підлягають зняттю арешти, накладені до набрання чинності Закону на кошти та майно цього підприємства.

7. Про управління відходами видобувної промисловості – не включили до порядку денного (12180).

Законопроектом пропонується, з метою імплементації норм ЄС, врегулювати принципи державної політики у сфері управління відходами видобувної промисловості,

встановити загальні вимоги до управління такими відходами, у тому числі, управління покинутими об'єктами, визначити види та характеристику відходів видобувної промисловості та класифікацію їх об'єктів, вимоги до планування діяльності з управління відходами та запобігання аваріям, особливості експлуатації, закриття та утримання об'єкта після його закриття, дозвільну систему, фінансове забезпечення, державний нагляд (контроль) у сфері управління відходами видобувної промисловості та відповідальність за порушення законодавства у відповідній сфері (<https://censor.net/ua/blogs/3530227/vidkrytist-zasidan-organiv-vlady-prodovjennya-na-rik-moratoriyu-na-bankrutstvo-derjavnyh-shaht-detalno>). – 2025. – 14.01).

\*\*\*

### **Блог на сайті «Цензор.НЕТ»**

**Про автора:** Юрій Левченко, голова партії «Народовладдя», засновник Волонтерського центру «UA.HELP», народний депутат України VIII скликання.

***Верховна Рада прийняла злочинний та антиконституційний законопроект № 6013, що створює нові, небачені досі можливості для грабіжницької «прихватування» народного майна! Вимагаємо у Президента України зупинити цей злочин, наклавши вето на законопроект! Заява Народовладдя.***

Верховна Рада прийняла в цілому законопроект № 6013 «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період». Його прийняли голосами «слуг», «перифарбованої» ОПЗЖ, сателітних до «слуг» груп «Довіра» і «За майбутнє», а також частини «Голосу» і позафракційних нардепів, зокрема з «групи Ахметова» (поіменне голосування тут). А ті представники так званої «парламентської опозиції», які не голосували за цей законопроект, жодним чином не завадили його прийняттю, хоча їх би цілком вистачило для того, щоб заблокувати президію Верховної Ради і зірвати голосування. Законопроект

прийняли із невеликою перевагою – він набрав лише 248 голосів. Тобто, без голосів нардепів із забороненої ОПЗЖ він би не мав шансу на прийняття. Недаремно влада так не хоче позбавляти мандатів нардепів від ОПЗЖ і притягати їх до кримінальної відповідальності, а голова правлячої партії «слуг» Олена Шуляк всіляко розхвалює їх за «конструктивну роботу».

Наша партія Народовладдя, детально проаналізувала цей законопроект, і він містить шалену кількість жахливих норм, навіть стислий опис яких займе чимало сторінок, тому варто зупинитися лише на найбільш важливому.

6013 передбачає втрату чинності Господарським кодексом України і ним встановлюються особливості діяльності державних та комунальних підприємств, переглядаються регуляторні підходи в сфері господарювання. Це відбудеться через 6 місяців з дня набрання чинності Законом, якщо Зеленський його підпише.

Законопроектом встановлено заборону на створення державних, комунальних та інших підприємств (тепер мають бути лише ТОВ і акціонерні товариства). По суті, Кабмін, органи виконавчої влади, територіальні громади позбавляються конституційного права на створення юридичних осіб з будь-якими організаційно-правовими формами!

Це вступає у пряме протиріччя з ч. 1 ст. 15 Конституції України, яка наголошує на тому, що суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. А термін «підприємство» у різних відмінках згадується багато разів у різних статтях Конституції України, а саме ст.ст. 37, 46, 78, 86, 103, 120, 142, 143. Окремо варто наголосити, що у тексті Конституції України вжито словосполучення, які дають змогу чітко ідентифікувати конкретний вид підприємства. Наприклад, «державні підприємства» згадуються у ч. 2 ст. 37, «комунальні підприємства» у ч. 2 ст. 142, ч. 1 ст. 143. Натомість законопроектом передбачено, що всі підприємства протягом шести місяців з дня введення в дію цього закону зобов'язані змінити організаційно-правову форму (приватні

можуть обрати будь-яку форму, а державні та комунальні – лише ТОВ чи АТ).

Такі зміни зумовлять, у тому числі, ріст витрат таких суб'єктів, що безпосередньо пов'язані з такою зміною, і які можуть мати значний вплив на дохідну та видаткову частину Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Наприклад, заклади охорони здоров'я здебільшого є комунальними підприємствами, тож ці бюджетні установи будуть змушені перереєструватися як господарські товариства. Також зайві витрати будуть шкідливими і для приватних підприємств.

Крім того, законопроектом не запропоновано внесення будь-яких змін до Бюджетного кодексу, який, своєю чергою, передбачає, що джерелом доходів місцевих бюджетів є доходи від комунальних підприємств, а не від АТ чи ТОВ.

Якщо припустити можливість здійснення того, що передбачено законопроектом (примусова зміна організаційно-правової форми на товариства), виникає питання про те, як бути з підприємствами, які створювалися як некомерційні і для яких здійснення комерційної діяльності є неможливим? Наприклад, казенні підприємства, комунальні некомерційні підприємства, підприємства релігійних організацій, підприємства об'єднань громадян тощо не зможуть перетворитися в господарські товариства або злитися чи приєднатися до господарських товариств. Адже, як наголошено у ст. 81 Цивільного кодексу України, господарські товариства є підприємницькими товариствами.

Відповідно напрошується відповідь проте, що власники казенних підприємств, комунальних некомерційних підприємств, підприємств релігійних організацій, підприємств об'єднань громадян тощо мають обрати варіант ліквідації таких підприємств. Адже саме такий варіант запропоновано законопроектом. При цьому у який спосіб задовольнятимуться потреби населення у суспільно значущих товарах, роботах та послугах та як вирішуватимуться соціально-трудова питання працівників таких підприємств з огляду на ліквідацію останніх, у законопроекті відповіді не надається.

Але, найголовніше: така примусова корпоратизація державних і комунальних підприємств значно спрощує їх повну чи часткову приватизацію, адже створюється можливість для продажу часток у статутному капіталі відповідних підприємств приватним особам та значно спрощується процес відчуження окремого майна таких підприємств. Тим більше, що наразі Верховна Рада так і не спромоглася ухвалити новий перелік підприємств, які заборонено приватизувати, скасувавши старий ще в 2019 році, й це означатиме що можна буде легко приватизувати будь-яке підприємство після його корпоратизації.

Проте це не єдина норма в цьому злочинному законопроекті, яка полегшує відчуження народного майна, там також передбачено наступне: «Якщо уповноважений суб'єкт управління об'єктами державної власності не прийняв рішення про перетворення або ліквідацію державного підприємства (державного комерційного підприємства, казенного підприємства) у строк, передбачений частиною першою цієї статті (6 місяців), Кабінет Міністрів України приймає рішення про передачу єдиного майнового комплексу такого підприємства до сфери управління Фонду державного майна України, крім єдиних майнових комплексів підприємств, що не підлягають приватизації.». Тобто при відсутності переліку підприємств, які заборонено приватизувати, вибудовується дуже «зручна» схема дерибану народного майна: пів року суб'єкт управління нічого не робить по перетворенню підприємства під будь-якими надуманими причинами, його майно переходить у Фонд держмайна, а там його вже спокійно розпродують.

Також законопроект №6013 полегшує фактичну приватизацію тим, що вводить такі нові правові титули, як «узуфрукт комунального майна», «узуфрукт державного майна», «право відання», при тому, що наразі державні та комунальні підприємства діють на основі «права господарського відання» та «права оперативного управління». Така мішанина правових титулів щодо розпорядження майном,

дозволить суб'єктам управління приймати відповідні рішення без чітких правозастосовних рамок, а це призведе до ще більш неефективного управління державним і комунальним майном, до вибуття такого майна з державної чи комунальної власності, та створить нові умови для корупційних ризиків. Показово, що новий правовий титул «право відання» взагалі не розкривається в законопроекті, й невідомо який обсяг та змістовне наповнення цього права! Також дискреційні повноваження щодо припинення безстрокового узуфрукту його надавачем створюють значні додаткові корупційні ризики.

Окремо варто наголосити на нових можливостях із відчуження комунального майна, які закладаються законопроектом.

Так, ним передбачено, що «рішенням уповноваженого органу місцевого самоврядування можуть бути передбачені додаткові умови володіння і користування комунальним майном». З цього взагалі незрозуміло, про які саме додаткові умови володіння і користування йдеться, з огляду на норми ст. 6 та ст. 19 Конституції України щодо законодавчого визначення повноважень органу місцевого самоврядування, їх меж та способів здійснення, а також положення п. 7 ч. ст. 92 Конституції України, згідно з яким виключно законами України визначаються правовий режим власності (включають володіння, користування чи розпорядження). Це свідчить про неврахування вимог щодо юридичної визначеності як елемента верховенства права (ст. 8 Конституції України).

Таке нечітке та недостатнє врегулювання питання розпорядження майном територіальної громади несе корупційні ризики та ризики вибуття комунального майна із власності територіальної громади.

Окремо слід зазначити, що законопроект містить норми, які можуть загрожувати обороноздатності України!

Так, законопроектом у новій редакції викладається ст. 6 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» та пропонується встановити, що відчуження земельних ділянок, на яких розташовані



об'єкти нерухомого військового майна, що підлягають реалізації, та земельних ділянок, які вивільняються у процесі реформування Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту, здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Однак це положення не відповідає вимогам ч. 1 ст. 92 Конституції України, згідно з якою засади використання природних ресурсів та правовий режим власності визначаються виключно законами України, а не Кабміном!

Крім того, законопроектом передбачається, що положення абз. 3 ч. 2 ст. 231 Господарського кодексу України в частині стягнення штрафу в розмірі 7 відсотків вартості товарів (робіт, послуг), з яких допущено прострочення виконання зобов'язання, не застосовується до виконавців державних контрактів (договорів) з оборонних закупівель, які виконуються у період дії правового режиму воєнного стану в Україні та не завершені на день набрання чинності цим Законом.

У разі підписання його Зеленським, новоприйнятий Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, та вводиться в дію через шість місяців з дня набрання ним чинності. Тому Господарський кодекс України ще пів року після цього набрання чинності ще функціонуватиме, але цей штраф для недобросовісних виконавців державного оборонного замовлення скасовується одразу. І це – в умовах повномасштабної війни!

Але весь цей жах – далеко не весь негатив цього законопроекту, реалізація якого нестиме ще дуже багато іншої шкоди для держави.

Наприклад, визнаючи Господарський кодекс України таким, що втратив чинність, законопроект не компенсує низку питань, які цим кодексом регулювались: визначення форм участі держави, органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері господарювання; визначення засобів державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання; закріплення загальних засад обмеження монополізму та сприяння змагальності у сфері господарювання; встановлення свободи вибору організаційно-правових форм суб'єктів господарської діяльності; загальних гарантій

прав підприємців; визначення особливостей використання власного та чужого майна у процесі здійснення господарської діяльності; встановлення порядку укладення та виконання господарських зобов'язань, враховуючи характерні лише для цієї сфери діяльності ризики; визначення особливостей господарсько-правової відповідальності учасників господарських відносин.

Також законопроектом, хоч і встановлено загальне поняття господарських та адміністративно-господарських санкцій, але підстави, порядок та особливості їх застосування ніяк не описано. Такий підхід унеможливить застосування санкцій, зокрема, це негативно вплине на працевлаштування людей з інвалідністю, дотримання ліцензійних умов тощо, оскільки саме такі санкції застосовувались за порушення в цих сферах.

Законопроектом передбачено необґрунтовану та невідповідну Конституції заміну термінів «суб'єкт господарювання», «господарська діяльність» на «суб'єкт підприємництва», «підприємницька діяльність».

Адже у ч. 4 ст. 13 Конституції України наголошено на тому, що «Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки». З цього конституційного положення можна дійти висновку про визнання існування суб'єктів господарювання як особливих учасників суспільних відносин. У підсумку такої заміни термінів та при скасуванні Господарського кодексу України, значний масив суспільних відносин за участі суб'єктів господарювання залишиться поза межами правового регулювання, створивши передумови для порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання.

Також авторами законопроекту не враховано, що господарсько-правова термінологія використовується не лише у текстах Конституції України та численних актах національного господарського законодавства, а і неодноразово згадується у міжнародних угодах, ратифікованих Верховною Радою України, зокрема й у тексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

До законопроекту є багато інших зауважень, в тому числі доволі суттєвих. Але і того, що наведено вище, цілком достатньо, щоб зрозуміти, наскільки жахливим для переважної більшості українського народу та держави є новоприйнятий закон, який «слуги» проштовхнули виключно в інтересах олігархії та решти найбагатших верств населення.

До речі, Головне юридичне управління Апарату Верховної Ради України виклало перелік лише основних зауважень до законопроекту на 17 сторінок. Але всі вони були проігноровані, а розгляд поправок до законопроекту відбувався практично в пустому залі – увесь час там було від 20 до 30 нардепів.

Але все це не зупинило так званих «народних» депутатів у голосуванні за цей антинародний законопроект, ініціатором і головним лобістом якого був Голова Верховної Ради Руслан Стефанчук. А керівниками авторського колективу були наблизений до Стефанчука директор Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії правових наук України Олексій Кот та його матір – колишня віце-президент цієї академії Наталія Кузнецова. Остання, до речі, відома тісними зв'язками з Ківаловим і Портновим, а також численними корупційними скандалами, пов'язаними із набуттям у власність розкішних автомобілів, земельних ділянок під Києвом, розкішної житлової і комерційної нерухомості у столиці та передмістях. А ще Кузнецова під час російсько-української війни регулярно публікувалася в РФ, зокрема одна з її статей вийшла там вже після повномасштабного вторгнення – у 2022 році. Ось які одіозні персонажі писали цей антинародний та антиконституційний законопроект!

Враховуючи все вищевикладене, наша партія Народовладдя публічно звертається до Президента України Володимира Зеленського з вимогою скористатися своїм конституційним правом і накладити вето на цей злочинний, антинародний та антиконституційний законопроект, який відкриває шлях для нового етапу грабіжницької «прихватування» народного майна та містить в собі масу інших вкрай шкідливих для українського

народу та держави нововведень! (<https://censor.net/ua/blogs/3530284/verhovna-rada-pryyinyala-zlochynnyi-ta-antikonstytutsiyinyi-zakonoproekt-6013-scho-stvoryuye-novinebachi>). – 2025. – 14.01).

\*\*\*

### **Блог на сайті «Zaxid.Net»**

**Про автора:** Христина Замула, заступниця голови Львівської ОВА

### ***Реформа інтернатів: може ми не з того боку почали?***

П'ятирічний Олежик – найстарший з трьох дітей, яких на два місяці до будинку дитини скерувала одна з громад Львівщини. Просто тому, що їхня мама за цей час проходила лікування від алкоголізму.

Ім'я цієї дитини – змінене, але її історія – справжня. І такі випадки, на жаль, в Україні, а зокрема на Львівщині, – норма.

Вас нічого не вражає? Тоді поясню. Як би там не було, але інтернат – це, однозначно, додаткова травма для дитини. Уявіть собі стан хлопчика, коли мама – в лікарні, його забирають з дому, зі звичного середовища і передають в інтернат.

Чи міг бути інший вихід? Так, міг. Якби в громаді були підготовлені на такі випадки патронатні родини, то діти не відчували б додаткового психологічного удару. Як мінімум, вони б залишилися на ці два місяці у доволі звичному середовищі. А діти шкільного віку в такому випадку навіть продовжили б ходити в свою школу та спілкуватися з друзями.

Але чому для цієї громади, як і для багатьох інших, створювати патронатні родини, які можуть опікуватися дітьми тимчасово, – не пріоритет? Багато з нас вважає, що створення патронатних родин, – робота служби у справах дітей області або ж завдання держави. Як і вся реформа інтернатів, яка всюди у світі є дуже складною, але для нас, у часі війни, – ще більше нагальною.

І знаєте, чому ми досі думаємо, що патронат – не наша справа? Тому, що ми також думаємо, що реформи – це не до нас, це – справа держави.

А в цьому конкретному випадку ще й тому, що громади не платять за дітей у будинках дитини. Всі видатки бере на себе область або держава. І так не має бути.

Щоб не пояснювати всю складну систему, візьмімо, до прикладу, Центр медичної реабілітації та паліативної допомоги дітям, до якого минулого року увійшли два обласні будинки дитини. У 2024 році тут перебували майже 90 дітей, у рік проживання кожної дитини обходилося у 740 тисяч гривень, або ж 61 тисяча у місяць. Більшість цих грошей, а точніше – понад 80%, «з'їдають» комунальні послуги та зарплата персоналу. Для всього іншого залишається близько 10 тисяч гривень у місяць.

А тепер уявімо, якби цю суму мала сплатити за дитину сама громада. Я думаю, ніхто б так просто не скерував у рік по 5-9 дітей до будинку дитини. Довелося б шукати альтернативні варіанти, одним із яких, особливо на кілька тижнів чи місяців, могла б бути патронатна родина.

У межах реформи деінституціалізації (реформи інтернатів), яка мала б завершитися в Україні 2027 року, держава передбачає скорочення фінансування інтернатів, особливо, якщо йдеться про непаліативні види допомоги.

Тобто для дітей, які не мають інвалідності. Надалі все більше ці видатки лягатимуть на місцеві бюджети.

Водночас, патронатні родини залишаються на утриманні держави. Працездатний патронатний вихователь у місяць коштує держбюджету близько 24 тис. грн, для утримання дитини до 6 років передбачена виплата у розмірі 6407 грн/міс (з інвалідністю – 8970 грн/міс), від 6 до 18 років – 7990 грн/міс (з інвалідністю 11 186 грн/міс).

Наразі ми не знаємо, якою у розмірі буде цьогоріч державна субвенція для будинків дитини, але вже напередодні нового року скерували листи у всі громади Львівщини і запропонували їм передбачити у бюджеті кошти та співфінансувати в обласних будинках дитини утримання дітей, яких вони туди направили.

На мою думку, це має дати розуміння, що патронатні родини не просто менш травматичні для дитини, вони ще й зекономлять гроші громади. Або інакше: дуже легко розпоряджатися долею дитини і відправляти її в інтернат, якщо ти за це не платиш. Тоді може хоч рівень видатків з місцевого бюджету впливатиме на рішення? ([https://zaxid.net/reforma\\_internativ\\_mozhe\\_mi\\_ne\\_z\\_togo\\_boku\\_pochali\\_n1601029](https://zaxid.net/reforma_internativ_mozhe_mi_ne_z_togo_boku_pochali_n1601029)). – 2015. – 03.01).



**ГРОМАДСЬКА ДУМКА  
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

**№ 1 (287) 2025**

Інформаційно-аналітичний бюлетень  
на базі оперативних матеріалів  
**Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»**  
Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактори:

А. Берегельська, Я. Маленко

Комп'ютерна верстка:

Н. Крапіва

Підп. до друку 15.01.2025

Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,61.

Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач  
Національна бібліотека України  
імені В. І. Вернадського  
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3  
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта  
видавничої справи до Державного реєстру видавців,  
виготовлювачів і розповсюджувачів  
видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.